

De Mosasaurus van Maastricht

Bachelorthesis van de opleiding Cultuurwetenschappen

Stina Römers

I302961

Faculteit der Cultuur- en Maatschappijwetenschappen

Universiteit Maastricht

Begeleider: E. Homburg

28-08-2009

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. De wetenschapshistorische waarde	4
1.1 De opgraving van de Mosasaurus schedel	4
1.2 Het determineren van het fossiel	5
1.3 Inname van het fossiel door de Fransen	6
1.4 Een uitgestorven diersoort	7
1.5 De naamgeving van de Mosasaurus	9
2. De culturele waarde van de Mosasaurus	10
2.1 De periode 1829 - 1950	11
2.2 De periode 1950 - 1990	15
2.3.1 De periode 1990 tot heden	19
Conclusie	27
Bijlage 1 – Schoolboekjes	30
Bijlage 2 – Toeristengidsjes	33
Bijlage 3 – Faujas de Saint Fond’s Mosasaurusgeschiedenis	35
Bijlage 4 – De interviews	38
Literatuur	45

Inleiding

In het derde jaar van de opleiding Cultuurwetenschappen was het mogelijk om in plaats van de gewone bachelorthesis, een uitgebreider onderzoek te doen samen met andere studenten. Het Sirius project, in het kader waarvan deze thesis is geschreven, focuste zich op het bestuderen van de Sint Pietersberg in Maastricht. Met zes studenten zijn we gaan kijken welke issues speelde rondom de Sint Pietersberg. Hier kwam een breed scala van onderzoeksonderwerpen uit voort, waaronder de discussies rondom de afgravingen van de ENCI, de Observant, en verschillende actuele ontwikkelingen die zich rondom de berg afspelen. Voor mijn eigen onderzoek ben ik de geschiedenis ingedoken. Omstreeks 1770 vonden blokkbrekers in de Sint Pietersberg de fossiele resten van een enorme schedel. Tegenwoordig weten we dat het om een Mosasaurus gaat. Het verhaal van de vondst van deze schedel, de interpretatie hiervan door wetenschappers, en het verlies van de schedel aan de Fransen, is een verhaal met veel kanten. Enerzijds heeft het fossiel een grote wetenschapshistorische waarde. Wanneer men een boek opent dat gaat over paleontologie of geologie, wordt vrijwel altijd de Mosasaurusschedel uit Maastricht genoemd (Mulder, 2003, p. 13). Uit wetenschapshistorisch oogpunt is de Mosasaurusschedel heel waardevol, omdat men door de schedel is gaan nadenken over het concept 'uitsterven'. Maar de gedachte dat het gevonden fossiel een uitgestorven diersoort betrof, was zeker niet iets dat wetenschappers gelijk concludeerde. Hoe de discussie rondom het determineren van het Mosasaurusfossiel is verlopen is de eerste stap in het reconstrueren van het Mosasaurusverhaal.

Behalve een wetenschapshistorische waarde heeft de Mosasaurus ook een sterk culturele waarde voor de stad Maastricht. In vele toeristengidsjes wordt er gewezen op de schedel. Het Natuurhistorisch Museum in Maastricht heeft een replica van de Mosasaurus als pronkstuk van hun collectie. En ook in het onderwijs leren scholieren over het fossiel dat in Maastricht gevonden is. Door een analyse te maken van de activiteiten van het Natuurhistorisch Museum, verwijzingen in toeristen gidsjes, en de informatie in schoolboeken, probeer ik te ontdekken hoe de aandacht voor de Mosasaurus zich heeft ontwikkeld. De verschillende bronnen zullen in chronologische volgorde de revue passeren, zodat we goed kunnen zien of zich gedurende de tijd veranderingen hebben voorgedaan.

Ten slotte zullen we kijken in hoeverre het onderscheid tussen een wetenschapshistorische en een culturele betekenis geldig is. Bestaat het één wel zonder het ander? Wellicht zijn beide domeinen sterk met elkaar verbonden.

Hoofdstuk 1

De wetenschapshistorische waarde van de Mosasaurus

1.1 De opgraving van de Mosasaurus schedel

De Sint Pietersberg ten zuiden van Maastricht bestaat volledig uit mergel, ook wel Maastrichts Krijt genoemd. Dit Krijt is ontstaan toen miljoenen jaren geleden er een zee was, op de plek waar Maastricht nu ligt. De vele zeedieren uit deze Krijtzee zonken nadat ze stierven naar de bodem. Hun kalkachtige fossielen hebben zich opgestapeld, en zodoende is de mergel ontstaan. In de Sint Pietersberg zijn daarom regelmatig fossielen te vinden. Meestal vind men slakkenhuisjes, haaiantanden of schelpen. Een enkele keer vind men iets wat veel groter is, en dit gebeurde eind achttiende eeuw (Schulp, 2008, p. 14).

Sinds de ontdekking van de zo goed als complete Mosasaurus schedel die in de Sint Pietersberg werd opgegraven aan het eind van de achttiende eeuw, heeft dit fossiel de gemoederen behoorlijk bezig gehouden. Omstreeks 1770 waren blokbrekers bezig mergel uit te hakken in het diepst van de berg, toen zij plotseling stootte op grote beenderen van een onbekende diersoort. Zij legden hun werk neer, en haalden geneesheer Hoffmann erbij, die fossielen verzamelde. Samen met hem haalden ze in alle voorzichtigheid de schedel uit de mergel (Meijer, 1990, pp 1 - 6).

Ten tijde van de uitgraving van het fossiel wist men absoluut niet met welk dier ze te maken hadden. Dat het om een uitgestorven diersoort ging die miljoenen jaren geleden had geleefd in de Krijtzee, dat kon men op dat moment niet vermoeden. De manier waarop de natuuronderzoekers het reusachtige dier probeerde te determineren, werd sterk beïnvloed door het heersende wetenschappelijke wereldbeeld (Lever, 1990, p. 1). In de natuurwetenschap ontstond in de achttiende eeuw de trend om empirische waarneming en ervaring te gaan gebruiken voor het construeren van de waarheid. Niet alleen de Bijbel werd als uitgangspunt genomen. Een toename van belangstelling voor fossielen ontstond ook in die tijd, en staat in relatie tot de toegenomen aandacht voor natuurlijke historie. Door middel van fossielen probeerde men erachter te komen hoe oud de aarde was, en hoe de aarde er vroeger uit had gezien. Fossielen golden daarbij als empirische bewijzen om hier uitspraken over te doen (Rudwick, 1985, p. 10).

Ondanks deze trend om wetenschap te bedrijven door middel van empirie, had de Bijbel nog steeds grote invloed op de manier waarop wetenschap werd beoefend. Men zag natuurwetenschap als een manier om bewijzen te vinden voor de verhalen uit de Bijbel.

Wanneer men de Bijbelverhalen empirisch kon bewijzen, zou men zodoende de almachtigheid van God en zijn perfecte schepping aantonen. Wanneer de natuuronderzoekers fossielen bestudeerden, kwamen zij vaak tot de conclusie dat de diersoort waarvan zij beenderen hadden gevonden, toebehoorde aan een diersoort die op dat moment op een heel ander gedeelte van de aarde leefde. Zo vond men in Maastricht verschillende schelpenresten en andere zeedieren. Dit gold voor hen als een bewijs dat er een zondvloed had plaatsgevonden. Alleen op die manier kon het mogelijk zijn dat er zeedieren hadden geleefd op de plek die nu Maastricht is. (Rudwick, 1985, pp. 36-37)

Behalve zeedieren, die werden toegeschreven aan het zondvloedverhaal, vonden de onderzoekers ook regelmatig fossiele resten van diersoorten die hun volledig onbekend waren. Men gaf hiervoor de verklaring dat de onbekende fossielen dan wel van diersoorten waren die leefden in onontdekte gebieden. Nog niet alle gebieden in de wereld waren in kaart gebracht en onderzocht, dus wellicht zouden de fossielen afkomstig zijn van dieren van die plek. Deze verklaring werd naar verloop van tijd steeds minder aannemelijk, omdat reizigers steeds meer gebieden ontdekte. De onbekende diersoorten waren wel enorm groot, dat was zeker. De kans dat reizigers en onderzoekers zulke gigantische dieren over het hoofd zouden hebben gezien, was zeer onwaarschijnlijk (Meijer, 1990, p. 8).

De verklaring dat het om uitgestorven diersoorten ging, was een in die tijd zeer ongebruikelijke bewering. Men was er van overtuigd dat God de aarde had geschapen, en dat deze aarde volmaakt was. Het uitsterven van diersoorten zou een imperfecte schepping suggereren, en dat zou niet kunnen volgens het heersende wereldbeeld. De enige oplossing die de geleerden zagen was het zo goed mogelijk inpassen van de fossiele resten in het bestaande classificatiesysteem volgens Linnaeus (Toulmin & Goodfield, 1967, p. 174).

1.2 Het determineren van het fossiel

Het inpassen in het classificatiesysteem van Linnaeus is wat er ook gebeurde bij de opgegraven Mosasaurusschedel. De eerste bezitter van de schedel, Hoffmann dacht dat hij de resten van een enorme krokodil te hebben gevonden. Omdat Hoffmann slechts een hobbyverzamelaar was, en weinig kennis van zaken had, besloot hij de hulp in te roepen van natuuronderzoeker Petrus Camper (1722-1789). Camper was er al snel zeker van dat de resten, in tegenstelling tot was Hoffmann vermoedde, niet toebehoorde aan een krokodil, zoals blijkt uit het volgend citaat: "I discovered, however, at the very first sight, the characterical differences which distinguished these bones from those of crocodiles, of which I

had at that time several in my collection.” (Camper, 1786, p. 443) Petrus Camper deed op dat moment een uitgebreid onderzoek naar walvissen. De fossiele resten die Hoffmann hem had toevertrouwd waren volgens hem absoluut afkomstig van een walvissoort.

Kannunnik Theodorus Joannes Godding (1722-1797) had als derde de fossiele resten in bezit. Volgens Faujas de Saint Fond zou Godding na het winnen van een rechtszaak tegen Hoffmann, eigenaar zijn geworden van de schedel (Faujas de Saint Fond, 1802-1804, p.). Godding dacht ook te maken te hebben met de resten van een krokodil. Ook hij riep de hulp in van Petrus Camper, die hem ervan probeerde te overtuigen met een walvis te maken te hebben. Godding bleef echter bij zijn standpunt. “In August 1782, I sent M. Godding, who had favoured me with a copy of his valuable specimen, a full demonstration of its being the head of a physeter, or breathing fish, Delphinus, or Orca, or under whatever genus it may be ranked, as having large teeth of the same size in both the maxillae. But in vain; for he continues still to call it a crocodile, as if its value depended upon the species of the animal.” (Camper, 1786, p. 445). De citaten van Camper leiden tot enige verwarring. Hij geeft aan de fossielen van Hoffmann te hebben bestudeerd. Verderop zegt hij ook een exemplaar van het fossiel van Godding te hebben onderzocht. Het is niet duidelijk of het hier om hetzelfde fossiel gaat, of om twee verschillende fossielen.

1.3 Inname van het fossiel door de Fransen

Nadat de Mosasaurus een aantal jaren in bezit was geweest van Godding (door Faujas met de naam ‘Godin’ genoemd), die hem exposeerde in een huisje vlak bij Fort Sint Pieter, kwam het fossiel in handen van de Fransen, die vanaf november 1794, Maastricht bezetten (Faujas de Saint Fond, 1802, pp. 80-81). Destijds had de Franse staat het beleid opgesteld om alle wetenschappelijk interessante objecten uit de bezette gebieden in te zamelen en naar Parijs te brengen. Dit om de wetenschap een stap vooruit te brengen, en onderzoeksobjecten te leveren aan de Franse geleerden. De Mosasaurus schedel vonden zij een waardevol voorwerp voor hun collectie in Parijs (Ubachs, 1969, pp. 53-57). Zodoende namen zij deze af van Kanunnik Godding uit Maastricht, en werd naar het Natuurhistorisch Museum in Parijs gebracht. Wanneer de schedel precies in beslag is genomen is niet duidelijk. Sommige bronnen noemen het jaar 1794 en sommigen het jaar 1995 [*correctie webmaster Breur Henket: 1795*]. Aangezien Maastricht pas in november 1794 in werd genomen, lijkt het onwaarschijnlijk dat het fossiel al in datzelfde jaar in beslag is genomen. Zeker als het fossiel nog een tijd verstopt is geweest, zoals in het verhaal van Faujas de Saint Fond. Over de Mosasaurusgeschiedenis

publiceerde de Fransman Barthelemy Faujas de Saint Fond (1742-1819) een boek. De tekst die hij heeft geschreven over de Mosasaurusgeschiedenis is te vinden in Bijlage 3. Opvallend in Faujas' versie van het verhaal is dat kanunnik Godding middels een onrechtmatige rechtszaak de fossiele schedel van Hoffmann heeft verkregen. Eenmaal in zijn bezit stelde Godding de schedel tentoon voor liefhebbers, en sloeg hij er op die manier een slaatje uit. Toen duidelijk werd dat de Franse bezetters van plan waren de schedel in te nemen, besloot Godding de schedel te verstoppen onder de Sint Servaas basiliek. De Fransen loofden daarop 600 flessen Franse wijn uit voor degene die de vindplaats van de schedel kon vertellen. Faujas de Saint Fond was op dat moment werkzaam bij het Museum National d'Histoire Naturelle te Parijs. Dit is ook duidelijk in de tekst die er over de inbeslagname van de Mosasaurus is geschreven. Faujas probeert namelijk de daden van de Fransen af te schilderen als rechtvaardig en juist. Zijn boek: *Histoire naturelle de la montagne de Saint-Pierre de Maestricht*, is volgens Rompen (1995) niet juist, historisch gezien. Veel van zijn beweringen zijn niet te staven met behulp van archiefstukken, en doen vermoeden dat het verhaal niet klopt. Zo noemt Faujas zowel 1770 als 1780 als vindjaar van de schedel. De rechtszaak die Faujas noemt, is in geen enkel archiefstuk van de gemeente terug te vinden, terwijl hier alle zaken worden bijgehouden, ook uit die tijd (Rompen, 1995, pp. 52-58). Daarnaast is het verhaal van de Franse zoektocht naar het fossiel, en de uitloving van 600 flessen wijn weg onwaarschijnlijk. Kanunnik Godding heeft het fossiel, in tegenstelling tot wat Faujas beweert, altijd in zijn eigen huis gehad. Godding werd na het beleg gedwongen de schedel af te geven, in ruil voor kwijtschelding van de opgelegde oorlogsschatting (Evers & Ubachs, 2003, p. 59). In het verhaal van Faujas wordt kanunnik Godding met opzet afgebeeld als een slecht persoon, die totaal de waarde van de schedel niet inzag, maar er alleen maar voor eigen doeleinden gebruik van maakte. Desalniettemin is het verhaal van Faujas de Saint Fond ingeburgerd in de bevolking van Maastricht, en wordt regelmatig gebruikt als historische bron om de Mosasaurus geschiedenis te reconstrueren.

1.4 Een uitgestorven diersoort

Toen de schedel in 1794 aankwam in Parijs, kwam het in bezit van het Museum National de l'Histoire Naturelle. Hier werkte natuuronderzoeker George Cuvier. In eerste instantie was Cuvier niet zo geïnteresseerd in het fossiel. Hij was bezig met verschillende andere onderzoeken, en besteedde weinig aandacht aan de schedel. Pas vijf jaar later begon Cuvier interesse te ontwikkelen, door correspondentie met Adriaan Gilles Camper, de zoon van

Petrus Camper. Adriaan Gilles Camper was net zoals zijn vader natuuronderzoeker, maar na de dood van zijn vader had hij het contact met de wetenschappelijke wereld verloren. In een poging om zich weer in wetenschappelijke kringen te begeven begon hij te corresponderen met George Cuvier. Deze correspondentie had een beroepsmatig karakter en ging met name over de collectie fossielen die hij in bezit had (Theunissen, 1980, p. 155). Op een gegeven moment las Camper de Mosasaurus geschiedenis die Faujas de Saint Fond had geschreven in opdracht van het museum waar Cuvier voor werkte. Hij schreef dat hij zich afvroeg waarom Faujas de Saint Fond de fossiele resten toeschreef aan een krokodil, terwijl zijn vader ervan overtuigd was geweest dat het om een walvis ging. Op 3 augustus 1800 schreef hij aan Cuvier: “le respect que j’ay pour l’autorité de mon Pere a fait que je n’ay jamais doutté que ces debris ne fussent de Cetacés ou d’animaux inconnus et indechiffrables (...). Au lieu de tout cela, j’ay trouvé que tous les ossemens de ces Carrieres ne presenten rien dun Cetacé mais que ces fameux Amphibies (...) etoient des Reptiles d’un espece du Crocodile, mais inconnu.” (Camper aan Cuvier, geciteerd in Theunissen, 1984, p. 69) Camper meende, in tegenstelling tot zijn vader dat het noch om een walvis, noch om een krokodil ging, maar om de fossiele resten “van eene Hagedissoort zyn, die ons in den staat der thans levende dieren onbekend is.” (Camper, 1801, p. 177). Hij schonk aandacht aan de verschillen tussen de schedel, en de beenderen van bestaande diersoorten, en kwam toen tot de conclusie dat het om een uitgestorven diersoort ging. Omdat hij de schedel zelf niet in bezit had, en niet genoeg beenderen van hagedissensoorten om te vergelijken, vroeg hij Cuvier het fossiel vanuit zijn positie nader te onderzoeken. Cuvier ging zich hierop bezighouden met de schedel, en kwam tot de conclusie dat Camper gelijk had. De fossiele schedel uit Maastricht behoorde tot de hagedissenfamilie, en meer specifiek vertoonde het veel vergelijkbare kenmerken met de varanen (Theunissen, 1984, p. 73). Hierover publiceerde hij in 1808 het artikel *Sur le grand animal fossile des carrières de Maestricht*. In dit artikel concludeerde Cuvier niet alleen dat het fossiel een hagedissoort was, maar ook dat het om een uitgestorven diersoort ging. Hij was eind achttiende eeuw een van de eerste mensen die de extinctiegedachte durfde uit te spreken. Al eerder had Cuvier onderzoek gedaan naar mammoetbeenderen. In dit onderzoek had hij het idee van uitsterven ook al naar voren gebracht. Hij zei over de mammoetbeenderen al dat als een dier zo groot als een mammoet nu nog op aarde zou hebben geleefd, het onmogelijk was dat deze diersoort nog niet door de mens ontdekt was (Theunissen, 1983, p.1).

Deze uitspraken over uitsterven waren niet in tegenspraak met de bijbel, beargumenteerde hij. Hij had uit verschillende geologische en paleontologische onderzoeken gehaald dat de

geschiedenis van de aarde was onder te verdelen in verschillende tijdperken. In die tijdperken hadden dieren geleefd die inmiddels waren uitgestorven. De zondvloed uit de Bijbel zou een catastrofale gebeurtenis zijn geweest. Door deze catastrofe waren er dieren uitgestorven, waaronder de Mosasaurus (Rudwick, 1985, p. 132).

Zodoende leverde de Mosasaurusschedel voldoende bewijs voor Cuvier om overtuigd te raken van de extinctietheorie, en deze aan de wereld te verkondigen. Voor de wetenschap was dit een grote stap vooruit; een van de vele stappen die vooraf ging aan de evolutietheorie van Charles Darwin. “Lang voordat Charles Darwin het levenslicht zag, was dit stuk [de Mosasaurus schedel] reden voor de revolutionaire beweging in Frankrijk te gaan twifelen aan het bijbelse scheppingsverhaal: Darwin avant la lettre” (Kuypers & Dortangs, 1998, p. 144).

1.5 De naamgeving van de Mosasaurus

Zodra bleek dat het grote fossiel uit Maastricht een uitgestorven diersoort was, was het nodig een naam te bedenken om deze diersoort te benoemen. In 1822 werd voor het eerst de naam *Mosasaurus* genoemd, dat letterlijk Maashagedis betekent. Deze naam werd door W. Conybear voorgesteld, en gepubliceerd door J. Parkinson in een leerboek over fossielen (Parkinson, 1822, p. 298, geciteerd in Rompen, 1995, p. 78). Men wist alleen niet of men het fossiel *Mosasaurus Camperi*, of *Mosasaurus Hoffmanni* moest noemen. In navolging van het verhaal van Faujas de Saint Fond, waarin de Mosasaurus oorspronkelijk in het bezit was van Hoffmann, werd er in 1829 gekozen voor *Mosasaurus Hoffmanni* (Rompen, 1995, pp. 78-79).

Hoofdstuk 2

De culturele waarde van de Mosasaurus

Om een inzicht te krijgen in de culturele waarde van de Mosasaurus, volgen wij zijn geschiedenis verder. Om deze geschiedenis overzichtelijk te maken, is hij opgedeeld in drie tijdvakken. Ten eerste behandelen we de periode vanaf de naamgeving tot 1950. Daarna de periode 1950 tot 1990. We eindigen met de periode 1990 tot nu. In mijn analyse heb ik gebruik gemaakt van verschillende soorten bronnenmateriaal. In het Centre Ceramique, de stadbibliotheek van Maastricht, is een uitgebreide collectie aanwezig van schoolboekjes vanaf eind negentiende eeuw. Met hulp van Emile Ramaekers, een van de medewerkers van de bibliotheek, heb ik deze boekjes in kunnen zien. Ik heb me geconcentreerd op boeken voor het vak aardrijkskunde. De manier waarop er in het onderwijs over fossielen en over de Mosasaurus is geschreven, is een indicatie van hoe er over de waarde van fossielen wordt gedacht.

Een andere indicatie van de culturele waarde van de Mosasaurus schedel is de aandacht die er vanuit toeristisch oogpunt is geschonken aan het fossiel. Ik ben op zoek gegaan naar verschillende gidsjes die ingaan op de bezienswaardigheden in Zuid Limburg. Vele daarvan noemden het beroemde fossiel als één van de hoogtepunten van het Limburgse landschap, en als iets waar mensen absoluut naar moesten gaan kijken om hun bezoek aan het zuiden des lands compleet te maken.

In deze toeristen gidsjes staat ook regelmatig het Natuurhistorisch Museum genoemd, omdat er zich hier een replica van de Mosasaurus bevindt. In 2009 kreeg dit museum de oorspronkelijke schedel een aantal maanden terug. Om deze redenen heb ik het museum in mijn analyse betrokken. Ik heb archiefonderzoek gedaan in het museum archief, en interviews gehouden met medewerkers. Een ander museum dat aandacht besteed aan de Mosasaurus is het museum Oud Sint Pieter in de hoeve Lichtenberg. Met de eigenaars heb ik een interview gehouden. Als laatste wordt de aandacht die de Universiteit Maastricht aan fossielen schenkt besproken. Middels deze verschillende invalshoeken probeer ik inzicht te krijgen in de manieren waarop de Mosasaurus in de aandacht heeft gestaan, en hoe zich dit door de jaren heen heeft ontwikkeld.

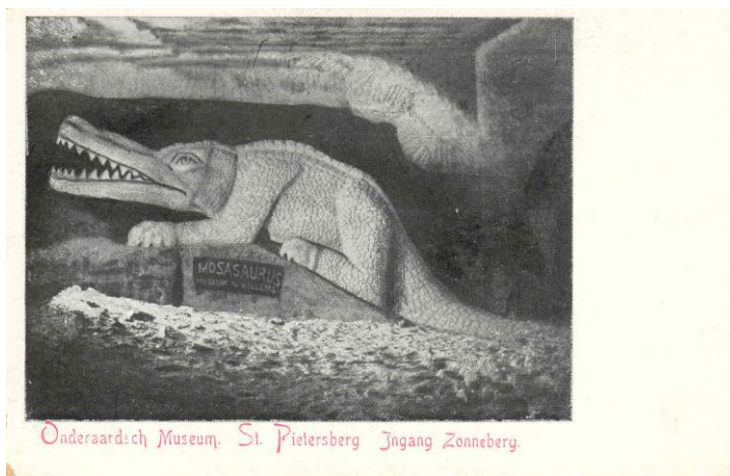
2.1 De periode 1829 – 1950

Het verhaal van de Mosasaurus wordt vervolgd vanaf 1829, het jaar waarin het dier een naam heeft gekregen. Hiermee eindigde de discussie rondom de determinering. Het is nu bekend dat het om een uitgestorven diersoort gaat, dat in de Krijtzelee leefde. Naast de Mosasaurusschedel zijn er in de Sint Pietersberg nog meer fossielen gevonden. Desondanks blijft de Mosasaurus een uniek exemplaar, een type exemplaar.

Nu men zich bewust was van de grote wetenschapshistorische waarde van de Mosasaurus schedel, wilde de stad Maastricht zijn grote fossiel natuurlijk terug. Na de Franse Revolutie, toen Maastricht niet langer bezet was, probeerden de erfgenamen van kanunnik Godding het fossiel terug te krijgen. De Fransen echter hielden het fossiel in bewaring in het Museum d'histoire naturelle. Wat ze wel schonken was een replica; een afgietsel van de schedel. Dit werd geschonken door Napoleon III aan het Atheneum: "In 1864 krijgt de school van den 'Keizer der Fransen', een afgietsel van de Mosasaurus." (Gymnasium, 1939, p. 29) Later ging de replica naar het Natuurhistorisch museum. Wie dit replica gemaakt heeft is niet duidelijk. Hoe het in de collectie van het museum is terechtgekomen ook niet. John Jagt, medewerker van het Natuurhistorisch museum zegt er het volgende over: "Het lijkt er op dat Georges Cuvier degene is geweest die opdracht heeft gegeven tot het maken van een mal, en diverse afgietsels. Die zijn daarna verstuurd aan diverse Europese musea (o.a. Oxford - geschonken aan Richard Owen, de oervader van de Dinosauria; Londen en elders), maar ook in de VS schijnt een aantal afgietsels rond te slingeren. Opvallend is dat deze niet uniform zijn - bij sommige ontbreken delen (losse onderdelen van de schedel, waarschijnlijk afkomstig van andere Mosasauriër individuen), die bij andere wel weer prominent aanwezig zijn (o.a. bij het type exemplaar - drie donkergekleurde botten). Kortom: ik vermoed dat alleen via de archieven in Parijs er achter te komen valt hoe een en ander in elkaar steekt" (John Jagt, 26-09-2009). Dit is wel de periode waarin het Natuurhistorisch Museum wordt opgericht. In 1912 besluiten de leden van het Natuurhistorisch Genootschap hun collecties samen te voegen en een museum er van te maken. Het vermoeden is dat de Mosasaurus replica al vanaf het begin aanwezig in de collectie van het museum.

Verschillende boeken zijn uitgegeven in deze periode die de Mosasaurus vermelden. Sommige van deze boeken zijn gericht op toerisme in het algemeen, sommige specifiek op de natuurliefhebber. Naast de oprichting van het Natuurhistorisch Museum geven deze gidsjes en boeken een indicatie van de regionale betekenis die de Mosasaurus in die periode had. Niet

alle gidsjes gericht op toeristen bevatten een vermelding over de Mosasaurus als trekpleister voor de omgeving. Als eerst vinden we een reisbeschrijving over het plateau van Sint Pieter en de onderaarde gangen uit 1821 van auteur de Saint-Vincent. Hier worden verschillende wandelingen beschreven die mensen onder begeleiding van een gids kunnen maken door de grotten. Hierbij wordt de originele vindplaats van de schedel omschreven als een plek die zeker de moeite waard is om te bezoeken. Overal zouden daar fossielen te vinden zijn, van verschillende diersoorten. De Mosasaurus wordt beschreven als een reusachtig dier uit de familie van de hagedissen. Behalve de vindplaats te beschrijven, gaat de auteur ook in op de determinering van het fossiel, en de wetenschappelijke waarde die het fossiel daardoor heeft.

In een gids van Schols (1906) staat een afbeelding van een reliëf dat is uitgehakt uit de mergel (zie afbeelding hierboven). Dit reliëf toont de Mosasaurus zoals hij op dat moment er uit zag in de verbeelding van de mensen. In wezen lijkt hij daar meer op een krokodil dan op de Mosasaurus zoals hij tegenwoordig wordt afgebeeld. Toch is dit reliëf tekenend voor de beeldvorming van de Mosasaurus in die tijd. Dit reliëf bevond zich bij de ingang van het museum bij de grotten Zonneberg. Tegenwoordig is dit beeld niet meer toegankelijk, vanwege de afgravingen van de ENCI in dat gebied (interview Jo Morreau, 16-08-2009). In het boek van Schols staat de informatie over de Mosasaurus gelijk op de eerste pagina in de inleiding. “In voor-historische tijd is dit zand door het wegtrekkende zeewater tegelijk met duizenden wezens van de kleinste schelpdieren tot de grootste nu niet meer bekende hagedissoorten toe, als een berg achter gelaten waardoor de ontelbare dieren in het zand begraven, daar den dood vonden” (Schols, 1906, p. 1). Dit citaat van Schols is wetenschappelijk niet helemaal correct. De zeedieren stierven, en zakten naar de bodem, en werden daarna pas bedekt met zand.

Een boek uit 1912 van auteur Knippenberg hecht ook veel belang aan de Mosasaurus als trekpleister voor de omgeving. In zijn gids opent zijn eerste hoofdstuk gelijk met de Mosasaurus geschiedenis. Het plaatje van het museum bij de grotten Zonneberg fungeert als illustratie. Hierbij hanteert hij de geschiedenis zoals Faujas de Saint Fond deze heeft geschreven. In 1937 wordt wederom het verhaal van Faujas gebruikt bij het vertellen van de Mosasaurus geschiedenis, ditmaal door auteur Van Schaik. Dit boek geeft een beschrijving van de geschiedenis van de Sint Pietersberg. Het is niet zozeer gericht op toeristen in het algemeen, maar meer op de geïnteresseerde. “Het eerste fossiel werd omstreeks 1770 gevonden en door de zorgen van den geneesheer Hoffmann uit de berg gehaald. Nadat hij het aan den eigenaar van de bovengrond heeft afgestaan, werd het in 1794 door de Fransen in beslag genomen en daarna naar Parijs gevoerd, waar het thans nog in het Museum voor Natuurlijke Historie aanwezig is. (...) Een beroemd werk over de natuurlijke historie van de Sint Pietersberg verscheen in 1798 van de hand van Faujas, een Frans geleerde, die met de Franse militairen na de inneming van Maastricht de berg doorzocht” (Van Schaik, 1937, p. 4).

Behalve in het natuurhistorisch museum en in de verschillende boeken en gidsjes uit deze periode wordt er ook op andere gebieden aandacht besteed aan de Mosasaurus. De informatie uit de schoolboekjes geeft een inzicht in de nationale aandacht voor het fossiel. Onderstaande tabel geeft een indruk van het aantal boeken uit die periode waarin de Mosasaurus en de fossielen worden genoemd.

Boeken waarin de Mosasaurus wordt genoemd:	Aantal: 1
Boeken waarin fossielen worden genoemd:	Aantal: 2
Boeken waarin geen fossielen worden genoemd:	Aantal: 2

Er zijn niet veel schoolboekjes uit die periode te vinden. Maar in drie boekjes wordt er verteld over fossielen. Met name het thema grondsoorten komt veel terug in de leerboeken. Wanneer men aankomt bij de grondsoort in Limburg, behandelt men löss, de bovengrond, en mergel. In de leerboeken wordt verteld dat op de plek van Limburg vroeger een zee is geweest. Door de verschillende dierenoverblijfselen die naar de bodem van de zee zakten, ontstond er een

kalklaag. Verschillende kalklagen op elkaar hebben er voor gezorgd dat er mergel ontstaat. Mergel is in wezen een groot fossiel. In die mergel zijn dan ook verschillende soorten fossielen te vinden, laten de schoolboeken weten. Zo schrijft Aitton (1896) “Het vinden van schelpen en andere overblijfselen van zeedieren kan gelden als bewijs voor de onderstelling, dat de Europeesche vlakten in een vroeger tijdperk door de zee bedekt waren. Zo zijn (...)gedurende het grint delven talrijke beenderen van walvisschen en andere zeedieren, verder haaiantanden, enz. voor den dag gekomen” (p. 20). Dezelfde schrijver geeft in een later boek (1898) aan dat fossielen belangrijk zijn voor de vaststelling van de ouderdom van een gesteente. Fossielen fungeren in dat geval als gidsfossielen, en middels die gidsfossielen is het mogelijk de volgorde vast te stellen van een gesteente. In beide boeken van deze auteur spreekt hij niet over de mogelijkheid van het uitsterven van diersoorten. Meerdere voorbeelden van dieren die als fossiel worden gevonden worden genoemd, maar het betreft hier steeds diersoorten die we nu ook nog kennen. De Mosasaurus van Maastricht wordt niet genoemd.

Een ander schoolboek van Bredemeijer, Kruijt & Tosseram (1945) wordt er wel ruimschoots aandacht besteed aan de Mosasaurus. Wederom sluit dit aan op het thema grondsoorten dat in zo'n beetje ieder aardrijkskundeboek wordt behandeld. De auteurs beginnen hun verhaal met de geschiedenis van de mergel en de gidsfossielen die daar te vinden zijn. Als kopstuk wordt de Mosasaurus genoemd, die de blokbrekers hebben gevonden bij het uitkappen van mergel om daar cement van te maken. “Door deze onderaardse ontginningen van mergelgrotten zijn de talrijke grotten in Zuid-Limburg ontstaan met hun doolhof van kilometer lange gangen, waarvan die in de St. Pietersberg en die bij Valkenburg de meest bekende zijn. Tijdens deze ontginningen zijn veel fossielen gevonden, o.a. delen van de 12 m lange Mosasaurus (Maashagedis) en van grote zeeschilpadden” (p. 23). Later in dit zelfde boek spreken de auteurs hun verontwaardiging uit over de roof van het fossiel door de Fransen. Het beroemde fossiel bevindt zich in Parijs, en Maastricht moet zich tevreden stellen met een replica.

Met betrekking tot deze tijdsperiode kan het volgende gezegd worden over de aandacht voor de Mosasaurus. In schoolboeken geschreven aan het eind van de 19^e eeuw wordt er regelmatig melding gemaakt van het bestaan van fossielen. De Mosasaurus als specifiek fossiel wordt niet genoemd. De toeristengidsjes die een aantal jaar later verschijnen, begin 20^e eeuw spreken wel over de Mosasaurus. De afbeelding van het museum bij de grotten Zonneberg wordt als illustratie gebruikt. Gidsjes uit de periode 1912-1937 noemen de

Mosasaurus ook en hanteren het verhaal van Faujas als leidraad. Op dat moment is men er zich niet van bewust dat dit verhaal historisch gezien veel fouten bevat, zoals vermeld in het eerste hoofdstuk van deze thesis. Wel is het bijzonder dat het verhaal van een Fransman zo'n grote aandacht heeft gekregen, aangezien hij aan de kant van de Fransen stond. Zijn verhaal is ook zodanig geschreven dat de daad van de Fransen, namelijk het innemen van het fossiel, een rechtvaardige daad lijkt. Voor de verontwaardigde Maastrichtenaren lijkt me dit dan niet de eerste keus om als bron te gebruiken, maar op dat moment zijn er geen andere bronnen bekend die het verhaal van Faujas ontkrachten. De Mosasaurus geschiedenis van Faujas is door de jaren heen ingeburgerd in de volksverhalen van de stad. Het is daarom, wanneer we dat in het achterhoofd houden, wel logisch dat toeristengidsjes het Faujas verhaal gebruiken, omdat dit nou eenmaal het verhaal is wat de Maastrichtenaren zelf ook vertellen. In een schoolboek verschenen in 1945 wordt de Mosasaurus uitgebreid besproken. In dit boek wordt hun verontwaardiging uitgesproken met betrekking tot de Mosasaurusroof.

2.2 De periode 1950 - 1990

De eerste toeristengids uit deze periode dateert uit 1977, en is van auteur De Groot. Deze beschrijft de Mosasaurus uitvoerig als een trekpleister voor Maastricht. Zo spoort hij mensen aan om zelf in de mergel op zoek te gaan naar fossielen. "Vooral in de zomer zijn er in het Mergelland veel natuurliefhebbers die op zoek gaan, naar levenstekenen uit de oertijd, namelijk fossielen. Men kan in de mergel inderdaad gemakkelijk een interessante vondst doen. (...) Een beroemde andere vondst van een Mosasauruskop is die van 1780 in het Noordelijk Gangenstelsel van de St. Pietersberg" (de Groot, 1977, pp. 11-12). Dit citaat wordt gevolgd door een uitgebreide beschrijving van de wetenschappelijke discussie die de verschillende geleerden rondom de Mosasaurusvondst hebben gevoerd. Ook de uiteindelijke determinering van Camper en Cuvier wordt beschreven. Op deze manier wordt de wetenschapshistorische waarde duidelijk. In dit boek wordt ook aangegeven dat de naam Mosasaurus, wat Maashagedis betekent, misleidend is. De naam suggereert namelijk dat het dier in de Maas heeft rondgezwommen, terwijl dit de Krijtzee was.

Een gids uit 1981 van Kamphoven heeft een soortgelijk verhaal. Ook dit boek beschrijft de wetenschappelijke discussie rondom de determinering van het fossiel, en geeft op die manier de wetenschapshistorische waarde aan. Ook verteld hij het verhaal van Faujas de Saint Fond, inclusief de 600 flessen wijn waarvoor ze het fossiel hebben gekregen.

Een boekje uit 1986 van auteur De Graaf gaat in op de natuurwetenschappelijke en culturele waarden van de Sint Pietersberg. Dit boek is een visie op de toekomst van de Sint Pietersberg. Met betrekking de fossielen en over de Mosasaurus gaat dit boek voornamelijk in op de wetenschapshistorische waarde: “De gangen van de Sint-Pietersberg zijn bekend bij geologen in de gehele wereld. De internationale benaming ‘Maestrichtien’ voor delen van het Krijt-pakket en die van de zich in Parijs bevindende kop van de Maaghagedis Hoffmanni (welke als een schokgolf door het 18^e eeuwse wetenschappelijk denken ging) spreken in dit verband voor zichzelf. Door het voorzichtige handwerk der blokwerkers kwamen in de loop der jaren talloze belangrijke krijtfossielen aan het licht en de hieruit opgebouwde collecties vormden – door het Natuurhistorisch genootschap samengebracht – in het begin van deze eeuw de basis voor het Natuurhistorisch Museum Maastricht” (De Graaf, 1986, p 11). Behalve de wetenschapshistorische waarde, wordt er ook aandacht geschonken aan de collecties van het Natuurhistorisch Museum. Niet zo vreemd, aangezien de auteur op dat moment werkte bij dit museum.

In de schoolboeken uit die periode is ook weer veel te vinden over de Mosasaurus. Onderstaande tabel geeft een overzicht:

Boeken waarin de Mosasaurus wordt genoemd:	Aantal: 3
Boeken waarin fossielen worden genoemd:	Aantal: 2
Boeken waarin geen fossielen worden genoemd:	Aantal: 15

Te zien is dat in het merendeel van de boekjes niets staat geschreven over fossielen. In 1954 komt er een aardrijkskunde boek waarin de Maastrichtse fossielen uitgebreid worden behandeld. De schrijver, Allesie, heeft een Rooms Katholieke achtergrond en zijn boek is ook voor het Rooms Katholieke onderwijs geschreven. Men zou kunnen verwachten dat het onderwerp fossielen door deze auteur niet behandeld zou worden, omdat zaken die met evolutie en uitsterven te maken hebben gevoelig liggen bij een gelovig publiek. Tegen deze verwachting in gaat Allesie diep in op het onderwerp. “Zo ontstonden er onderaardse gangen en in deze grotten vond men talrijke overblijfselen van... zeedieren. Men vond er fossielen

(zo noemt men deze versteende overblijfselen) van allerlei schelpdieren, maar ook van haaiantanden, staarten van inktvissen en zelfs van versteende ‘voorwereldlijke’ dieren, zoals reuzenschildpadden en de 12 m lange Maashagedis, die nu nog in een museum in Parijs te zien is” (pp. 11-12). De term ‘voorwereldlijk’ is een bijzondere term. Het suggereert dat vóórdat de wereld werd geschapen, er nog een andere wereld was, waarin vreemde diersoorten leefden. Het lijkt erop dat de auteur zich op deze manier probeert in te dekken. De voorwereldlijke diersoorten, die zijn uitgestorven, zijn niet door God geschapen, lijkt de term te suggereren. De auteur geeft geen verder oordeel over het feit dat de Fransen het fossiel in hun bezit hebben. De replica in Maastricht wordt niet genoemd.

In hetzelfde jaar verschijnt er ook een boek van schrijver Reys (1954), een aardrijkskunde boek voor het lager onderwijs. Hierin worden fossielen en de Mosasaurus in het bijzonder uitgebreid beschreven. Er wordt uitgelegd wat fossielen precies zijn, dat ze in Zuid-Limburg in de mergel worden gevonden, en er wordt verteld dat paleontologie de wetenschapstak is die zich bezighoudt met de bestudering van fossielen. Het verschijnsel uitsterven wordt beschreven door de auteur. De auteur beschrijft dat de ontdekkers van de Mosasaurus niet wisten welke diersoort ze hadden opgegraven, en dat het om een uitgestorven diersoort ging: “Het heeft lang geduurd, eer de geleerden deze ontdekking deden. Eerst werden fossielen beschouwd als *lusus naturae*, als spelingen der natuur. Daarna heeft men ze nog een tijdlang beschouwd als slachtoffer van de Bijbelse zondvloed” (p. 29). Zeer opvallend in dit citaat is dat de Bijbelse zondvloed wordt genoemd als verklaring die in de periode rondom de Mosasaurus vondst als oplossing werd aangedragen door de geleerden. De uitgeverij Bosch en Keuning die dit boek heeft uitgegeven heeft een protestantse achtergrond (website: www.protestant.nl). Verderop in dit boek wordt de Mosasaurusgeschiedenis verteld. Hierbij wordt het verhaal van Faujas de Saint Fond aangehouden, inclusief de 600 flessen wijn die waren uitgelooft voor degene die het fossiel konden uitleveren aan de Fransen. Faujas wordt zelfs drie pagina’s lang geciteerd. Het is opvallend hoeveel aandacht de Mosasaurus krijgt in dit boek.

In 1962 verschijnt er een boek van auteur Van de Ven. Meteen in het eerste hoofdstuk begint hij over verschillende grondsoorten, waaronder de mergel in Zuid-Limburg. Hij verteld dat er in de mergel geregeld fossielen worden gevonden van verschillende schelpen en uitgestorven diersoorten. Ook verteld hij dat er een Mosasaurus schedel is gevonden. In het boek staat ook een afbeelding van de schedel met daaronder het volgende onderschrift: “Kop van de Maashagedis of Mosasaurus, het beroemde fossiel uit de mergel van de St. Pietersberg. Het

zeemonster met een kop van 1,20, lengte, leefde weleer in de Krijtzee en had veel wel van een slangachtig dier. Helaas heeft Napoleon de kop naar Parijs vervoerd en bezitten wij slechts een afgietsel” (Van de Ven, 1964, p. 8). Dit citaat is misleidend, omdat ten tijde van de Mosasaurus ‘roof’, Napoleon nog niet aan de macht was. Napoleon had met de roof dus niets te maken. De auteur is dus ofwel onzorgvuldig te werk gegaan bij het uitzoeken van de Mosasaurus geschiedenis, of heeft Napoleon genoemd omdat dit een bekende naam is. De zin dat ‘Helaas heeft Napoleon..’ is zeer subjectief. Het geeft een negatief oordeel over het feit dat het fossiel naar Parijs is gegaan. Het is bijzonder dat er in een schoolboek een oordeel wordt gevormd over deze kwestie. Het boek is wederom bedoeld voor een Rooms-Katholiek publiek, en net zoals het boek van Allesie gaat het diep in op de Mosasaurus kwestie.

In 1971 verschijnt er een onderwijzershandleiding behorende bij de lesmethode *De Geo Geordend*. In deze handleiding wordt geen aandacht geschonken aan het bestaan van fossielen. Wel worden verschillende grondsoorten behandeld. Over het hoofdstuk ‘Fysisch milieu; inleiding en geschiedenis der geologie’, staat het volgende in de lerarenhandleiding: “Theologische aspecten voor wat betreft het ontstaan van leven -het scheppingsverhaal- zijn in dit boek buiten beschouwing gelaten. Voor scholen die hierop in willen gaan, verwijzen wij naar het CPI verslag van de studieconferentie over evolutie (Amersfoort, 1955)” (Bos, van Hoek & Hofker, 1971, p. 6). Op deze manier vermijden de schrijvers een gevoelig onderwerp aan te snijden zoals evolutie. De uitgeverij Meulenhoff, die deze lesmethode uitbracht, zorgt er dan ook voor dat in geen enkel boek die door hun wordt uitgegeven, fossielen worden vermeld. In latere schoolboeken uit deze periode heb ik nergens meer meldingen van fossielen gevonden. Er zijn ook nog een paar schoolboeken die ik heb gevonden waar geen jaartal van bekend is. In deze boeken heb ik geen informatie over fossielen gevonden.

Wanneer we kijken naar de verschillende bronnen in deze periode kunnen we hier het volgende over zeggen: Twee schoolboeken bedoeld voor een Rooms-Katholiek publiek gaan zeer uitgebreid in op de Mosasaurus geschiedenis. Het fenomeen uitsterven wordt door deze schrijvers, te weten Allesie uit 1954 en Van de Ven uit 1964, niet gemedan. Een van de schoolboeken met een protestantse achtergrond noemt de zondvloed als een verklaring voor het feit dat men de Mosasaurus schedel niet kon determineren. Andere uitgeverij, zoals Meulenhoff, lijken juist hun best om zulks een gevoelig onderwerp te vermijden. Of dit daadwerkelijk de bedoeling is geweest van die uitgeverij weten we niet zeker.

In de toeristengidsjes en andere boekjes over de Sint Pietersberg valt het op dat er veel aandacht wordt geschonken aan de wetenschapshistorische waarde van het fossiel. Men gaat diep in op de discussie rondom de determinering, en de uiteindelijke uitstervings gedachte van Camper en Cuvier. Deze wetenschapshistorische waarde geeft een extra dimensie aan de cultureel toeristische waarde. Het verhaal van Faujas zien we hier ook weer terugkomen.

2.3. De periode 1990 tot heden

In de periode van na 1990 tot heden, zijn behoorlijk wat toeristengidsjes en andere boekjes verschenen waarin men aandacht besteed aan de Mosasaurus. Niet altijd is de informatie die zij geven accuraat. Zo is er een VVV gids uit 1993 die het volgende meldt: “De kop van de Mosasaurus is door de troepen van Napoleon meegenomen naar Parijs” (Kuipers & Dohmen, 1993, p. 53). Wederom de bewering dat Napoleon iets te maken heeft gehad met de Mosasaurus roof, terwijl dit voor zijn tijd gebeurde. Behalve deze bewering, gaat het stukje wel in op het feit dat dankzij de Mosasaurus men erachter is gekomen dat diersoorten konden uitsterven. Het boekje noemt verschillende bezienswaardigheden, maar over de Mosasaurus hebben zij een opvallend lang stuk, in vergelijking met de andere bezienswaardigheden. In 1994 verschijnt er ook een boekje met een beschrijving van de mergelgrotten van Breuls. Hierin wordt ook de wetenschapshistorische waarde omschreven. Daarnaast geeft de auteur een samenvatting van de geschiedenis zoals Faujas die beschrijft. De inbeslagname door het Franse leger in ruil voor 600 flessen wijn ontbreekt niet.

Een reisgids uit 2001 geeft ook een verkeerde bewering: “Many fossils were caught in the marlstone, including that of the Mosasaur, now on display in the Natuurhistorisch Museum” (Hermans, 2001, p. 83). Dit citaat suggereert dat het originele fossiel zich in het museum in Maastricht bevindt, maar dit is slechts een replica. Een andere misleidende bewering wordt gedaan in Boutz-Schrijven (2002): “In 1770 vinden arbeiders in de mergelgroeven van de St. Pietersberg de schedel van een prehistorische reuzenhagedis. Het zeker 15 meter lange dier wordt ‘Mosasaurus’ gedoopt. Zijn skelet wordt voor 600 flessen wijn verkocht aan de Franse troepen, die het meenemen naar Parijs” (p. 5). Dit citaat suggereert dat de naam Mosasaurus al gelijk werd gegeven aan het fossiel nadat hij was opgegraven. Deze naam is echter pas veel later, in 1829 gegeven. Daarbij is het verhaal dat de schedel verkocht zou zijn voor 600 flessen wijn, waarschijnlijk historisch gezien niet juist, zoals Rompen (1995) beweerd. Maar omdat dit wel het volksverhaal is, is het in een toeristengids wel op zijn plaats.

Een gids uit 2007 noemt een hoop bezienswaardigheden uit de stad Maastricht. Zo noemt het de Sint Pietersberg, met de vele fossielen en gangenstelsels. Als aparte bezienswaardigheid wordt het Natuurhistorisch museum genoemd. “Te zien zijn onder andere skeletten en fossiele resten van Mosasauriërs, Maashagedissen, en reuzenschildpadden die in de mergellagen van de Sint Pietersberg zijn gevonden. In de kelder is een vuursteenmijn en een mergelgroeve nagebouwd. Het museum wacht nog steeds op de terugkeer van het ‘grote onbekende dier van Maastricht’. Deze Mosasaurus, een groot zeereptiel, werd ten tijde van de Franse bezetting naar Parijs ‘ontvoerd’ waar het sedertdien ligt opgeslagen. (Hendriksen, 2007, p. 45). Het enige verwarrende in dit citaat is dat er wordt gezegd dat er resten van Mosasauriërs en Maashagedissen in het museum te vinden zijn, terwijl dit twee namen zijn voor dezelfde diersoort.

Het meest recente gidsje komt uit 2008 en gaat over 200 plekken in Zuid-Limburg die men echt gezien moet hebben. Een daarvan is het Natuurhistorisch Museum. “De oudste inwoner van Maastricht is de Mosasaurus. Zo’n honderd miljoen jaar geleden maakte deze vleesetende hagedis van vijftien meter lang de Maas onveilig. Nu is zijn skelet een van de publiekstrekkingen van het Natuurhistorisch Museum van de stad” (Van Grinsven, 2008, p. 98). Wat er niet klopt aan deze bewering is dat de Mosasaurus nooit in de Maas heeft gezwommen, maar in de Krijtzee.

We zien in de verschillende gidsjes ook steeds weer het verhaal van Faujas terug komen. Ook de wetenschapshistorische waarde blijft vermeld. Om een inzicht te krijgen in de belangstelling voor de Mosasaurus heb ik ook gekeken naar de activiteiten van verschillende musea, en van de Universiteit Maastricht. Het Natuurhistorisch Museum is in dat geval het eerste waar men aan denkt bij de Mosasaurus, omdat zij vanaf het begin al een replica van de schedel in hun bezit hebben. Ook hebben zij afgelopen jaar het originele fossiel een aantal maanden terug naar Maastricht gebracht. Een ander museum is het museum Oud Sint-Pieter. Ook zij hebben een replica in bezit. Van beide musea zijn medewerkers geïnterviewd. Ook is er Ludo Hellemans van de Universiteit geïnterviewd. De interviews zijn te vinden in Bijlage 4.

Het Natuurhistorisch Museum in Maastricht bezit veel fossielen uit het Maastrichtien Boven-Krijt. De collectie van het museum is een van de grootste fossielencollecties in Europa (website Natuurhistorisch Museum). Om een vollediger beeld te krijgen van de activiteiten

van het museum, en de aandacht die zij schenken aan de Mosasaurus, heb ik een interview gehad met een van de conservatoren, Anne Schulp, en de voormalig directrice Fokeline Dingemans. Ook heb ik mailcontact gehad met een van de conservatoren, John Jagt.

In de periode 1990 tot nu is er door het museum veel aandacht besteed aan de Mosasaurus. Zo heeft men in 1994 een enorme replica gemaakt van een compleet Mosasaurus skelet. Dit replica is gemaakt in opdracht van het museum door modelleur Hans Brinkerink. Het is gebaseerd op de fossiele resten die in Bemelen gevonden zijn door Jan Vollers, in de jaren vijftig. Hij heeft een vrijwel compleet Mosasaurus skelet gevonden. De missende onderdelen zijn nagemaakt, waarbij men zich heeft gebaseerd op andere skeletten die onder andere in de Verenigde Staten zijn gevonden (mailcontact John Jagt, 26-08-2009).

Zodra je in het museum naar binnen loopt kom je in een ruimte die volledig is gewijd aan het fossiel. In de vloer zit een verlichte vitrine met daarin de replica van de Mosasaurus schedel. Op het plafond is een muurschildering van kunstenaar Ger Boosten. Deze muurschildering is geen natuurgetrouwe weergave van de Mosasaurus. Volgens De Groot (1995, p. 26) heeft de kunstenaar zich laten inspireren door het beeld dat mensen van de Mosasaurus hebben, namelijk jagend op een vis, met een woeste kop. Daarnaast is er in het museum een replica gemaakt van het totale skelet van de Mosasaurus. Dit om de mensen een beeld te geven van hoe groot zo'n beest nou eigenlijk is. Hoe het kan, dan een replica van een schedel zo'n pronkstuk van het museum wordt, daar geeft een van de voormalige medewerkers van het museum het volgende antwoord op:

“Waarom nu is de in 1770 gevonden Mosasauruskop zozeer van belang dat ze door het voorliggend plan tot het uitgangspunt van het museum wordt? Hoe kon een vondst, ondanks dat Maastricht slechts over de historische kopie beschikt, één van de pronkstukken van het museum worden?

Voor de beantwoording van die vragen moeten we terug naar het einde van de achttiende eeuw, naar een tijd waarin men nog een statisch beeld had van de levende natuur. Mede ingegeven door het Bijbelse scheppingsverhaal. In dat beeld streven diersoorten niet uit en er kon, bijvoorbeeld in het geval van de vondst van 1770 uit de St. Pietersberg, derhalve geen sprake zijn van een onbekende diersoort.

In de toenmalige wetenschappelijke kringen ontwaakt langzaam het besef dat de levensvormen op aarde echter wel degelijk aan veranderingen onderhevig zijn. Het belang van de vondst van 1770 is nu dat ze zich als het ware op het juiste tijdstip voordeed. De tijd was er

rijp voor en de kop van het nog onbekende dier van Maastricht werd voorlopige het meest uitgesproken bewijsstuk van de pre-evolutionisten.” (De Grood, 1995, p. 23)

Behalve het tentoonstellen van de Mosasaurus heeft het museum nog veel andere bezienswaardigheden. Het museum vertelt het verhaal over Limburg van vroeger en nu. Het gaat hierbij in op de natuur in de regio. De natuur van vroeger laten ze zien door de zaal rondom de replica van de Mosasaurus. Hier wordt van alles verteld over de verschillende gesteentelagen en over dat Limburg vroeger een zee was. De natuur zoals hij nu is laten ze weer op andere afdelingen zien. Daar zijn verschillende opgezette dieren te zien, met informatie over hun leefwijze en leefgebied. Het museum heeft ook een educatieve rol. Schoolklassen kunnen projecten rondom een bepaald thema binnen het museum. Fossielen zijn hierbij een populair thema. Met een microscoop kunnen de kinderen in stukken mergel op zoek gaan naar fossielen (interview Anne Schulp, 04-07-2009).

Dit jaar is het Darwinjaar. Veel musea geven extra aandacht aan het thema evolutie. Hierin komen ook fossielen, en de onderzoeken van Camper en Cuvier aan bod. In het kader van dit Darwinjaar besloot het Natuurhistorisch Museum een poging te doen de originele schedel van de Mosasaurus tijdelijk terug te krijgen. Dit is ze gelukt, en op 7 maart 2009 vierde het Natuurhistorisch Museum in Maastricht de terugkomst van het de Mosasaurusschedel, die in 1770 in de grotten van de Sint Pietersberg is opgegraven. Heel Maastricht liep uit om de schedel een warm welkom te heten. Na vele onderhandelingen met het Museum National de l’Histoire Naturelle in Parijs, waar de schedel tot dan toe in bezit was geweest, is het gelukt het fossiel een aantal maanden in bruikleen te hebben. In de Maaspost, een regionale krant van de stad Maastricht, staat het volgende:

“Maastricht: Fokeline Dingemans, directeur van het Natuurhistorisch Museum Maastricht, kondigde het onlangs vol trots aan: de schedel van de Parijse Mosasaurus komt terug naar deze stad. Het gaat om een bruikleen van vier maanden, daarna gaat het topstuk weer terug naar Parijs. Bijzonder is het wel, want het is de eerste keer in 215 jaar dat het in Maastricht gevonden fossiel van zijn plaats komt. Dingemans: ‘Ik ben er erg trots op dat de schedel hier naar toe komt. Dit is mijn laatste cadeautje aan de stad.’” (Duijkaerts, 2009)

De vele onderhandelingen met het Parijse museum zijn een verhaal apart. Anne Schulp en Fokeline Dingemans zijn hier nauw bij betrokken geweest. Al eerder was geprobeerd de schedel terug te krijgen door veel te lobbyen. Anne Schulp geeft aan dat het deze keer wel gelukt is door het simpelweg vriendelijk te vragen. De bruikleen die was aangevraagd, zou

iets heel gebruikelijk zijn tussen musea. Dit in tegenstelling tot de manier waarop men in het verleden de schedel had geprobeerd terug te krijgen. Er werd gesuggereerd dat het museum in Parijs helemaal geen recht had op het fossiel, dat het diefstal was, een oorlogsbuit, en het daarom moesten terug geven. Dat deed het museum in Parijs dan niet (interview Anne Schulp, 04-07-2009).

Fokeline Dingemans geeft een veel uitgebreidere versie van het verhaal. Er was volgens inderdaad al eerder geprobeerd de schedel terug te krijgen met hulp van Maxime Verhagen. Middels een hoop lobbyen hadden ze door kunnen dringen tot het kabinet in Frankrijk, en hadden daar het verzoek ingediend om de schedel tijdelijk te lenen. Maar voordat men daar een uitspraak over had gedaan, was het kabinet gevallen. In 2007 is Fokeline Dingemans weer opnieuw begonnen met lobbyen en onderhandelen, ook weer met hulp van Maxime Verhagen, maar ook van de directeur van Naturalis, het Natuurhistorisch Museum in Leiden. Daarnaast geeft ze aan hulp te hebben gekregen van Camille Oostwegel, honorair consul van Frankrijk. Pas nadat zij zich ermee gingen bemoeien kwam het proces goed van de grond. Wat ook hielp was dat het museum in Parijs een nieuwe directeur kreeg, die veel welwillender stond tegenover de bruikleen dan de vorige directeur (interview Fokeline Dingemans, 18-08-2009). Volgens haar was het juist heel moeilijk een bruikleenovereenkomst op te stellen voor een paar maanden. Zulk een bruikleen was nog nooit eerder gedaan. De Mosasaurus schedel wordt gezien als Frans nationaal erfgoed, en wordt niet zomaar uitgeleend. Doordat een soortgelijke bruikleenovereenkomst er nooit was geweest, had men geen referentiekader, geen voorbeeld. Zodoende wisten de partijen niet hoe men het moest aanpakken. Van de kant van de Fransen was er ook veel achterdocht. De overeenkomst is wel doorgegaan, nadat er duidelijke afspraken waren gemaakt over wanneer de schedel precies terug zou komen (interview Fokeline Dingemans, 18-08-2009).

Zowel Anne Schulp als Fokeline Dingemans zijn van mening dat de expositie een groot succes was. Er was veel aandacht voor de Mosasaurus, wel 11000 bezoekers in 3 maanden tijd. Normaal gesproken bezoeken ongeveer 30000 mensen het museum op jaarbasis (interview Anne Schulp, 08-07-2009). Er is een gastenboek geweest bij deze expositie waar mensen reacties in konden schrijven. Een aantal bijzondere reacties:

- “Leuk um uzze Mosasaurus ins in ’t ech te hōbbe gezeen.” (Leuk om onze Mosasaurus eens in het echt te hebben gezien)

- “Ich zow ‘m neet mie trök geve!” (Ik zou hem niet meer terug geven!)
- “Veer hawwe Pierre, de echte Mestreechse Mosasaurus en sjikke 600 flessen wien vaan Slevante op noa Peries. Fantasties um te zien!!” (Wij houden Pierre, de echte Maastrichtse Mosasaurus, en sturen 600 flessen wijn van Slavante op naar Parijs. Fantastisch om te zien!!)
- “En veer sjikke heum neet mie terök. Heer kin gewoon heij blieve.” (En we sturen hem niet terug, hij kan gewoon hier blijven).
- “En tóch is ‘r vaan us!” (En toch is ie van ons)
- “Welkom thuis, Mosasaurus.”
- “Misschien 600 flessen Apostelhoeve wijn?”

Dit is slecht een greep uit de vele reacties die er geplaatst zijn. Uit de reacties blijkt dat mensen de Mosasaurus zien als een bezit van Maastricht, en dat hij in Maastricht thuis hoort.

Het verhaal met de 600 flessen wijn komt ook weer terug. Nog een bijzondere reactie:

“Mooie tentoonstelling, maar als de Mosasaurus in de privécollectie van kanunnik Godding was gebleven, was het een rariteit gebleven. Dankzij het onderzoek van Cuvier heeft de Mosasaurus zijn grote wetenschappelijke waarde gekregen, of dat juridisch gezien nu terecht was of niet. Eindelijk heb ik hem gezien. Ik hoorde er op de lagere school al over, in de jaren ’50!”

Dat de Maastrichtenaar zich beledigd voelt door de ‘roof’ van de Mosasaurus, is volgens Fokeline Dingemans een belangrijke reden waarom de Mosasaurus altijd zo in belangstelling heeft gestaan. Volgens haar is het heel bijzonder dat een fossiel zo veel aandacht krijgt, zeker een fossiel dat al zo lang niet meer in Maastricht is. Voor de Mosasaurus van 1770, was er al een andere Mosasaurusschedel gevonden. Deze bevindt zich in een museum in Haarlem. Voor dit fossiel is nauwelijks aandacht, terwijl dit wel de éérste vondst is. De Mosasaurus uit 1770 werd echter vanaf het begin tentoongesteld door Godding, en als een curiosa gezien. Het verhaal rondom de Mosasaurus roof, geruild voor 600 flessen wijn, spreekt ook zeer tot de verbeelding. Daarnaast heeft het fossiel een grote wetenschappelijke waarde, wat hem beroemd heeft gemaakt. Dingemans vermoedt dat veel mensen de roof van de Mosasaurus een schande voor de stad vinden, en hem daarom terugwillen. Nu hij eenmaal terug is geweest denk verwacht ze dat de belangstelling voor de schedel zal verminderen (interview Fokeline Dingemans, 18-09-2009).

Behalve het Natuurhistorisch Museum is er vanuit de universiteit ook aandacht besteed aan fossielen. De Universiteit Maastricht organiseerde een aantal activiteiten in het kader van het Darwinjaar. Ik had verwacht dat er zeker aandacht zou zijn voor de Mosasaurus, als een van de noodzakelijke schakels die Darwin op zijn ideeën had gebracht. Een van de dingen georganiseerd door de Universiteit was een expositie *Darwin en Maastricht*. Om meer te weten te komen over deze expositie en over de aandacht van de universiteit aan fossielen, interviewde ik Ludo Hellemans, conservator van de expositie.

De expositie richt zich op de relatie tussen Darwin en Maastricht. De Bosquet, paleontoloog uit Maastricht, onderzocht fossielen uit de Sint Pietersberg. Over deze fossielen heeft hij met Darwin gecorrespondeerd. Darwin verwijst naar het onderzoek van De Bosquet. Zodoende heeft Darwin een relatie met Maastricht. Verder gaat de expositie over onderzoeker Dubios, die de eerste beenderen van een prehistorische mens vond. De zogenaamde ‘missing link’, die de evolutietheorie van Darwin bevestigde. De expositie gaat dus wel over fossielen, en over wetenschappers uit Maastricht die iets met Darwin te maken hebben gehad. Over de Mosasaurus wordt niets gezegd.

In de Hoeve Lichtenberg is het museum Oud Sint-Pieter gevestigd. Het museum is alleen toegankelijk via een wandelroute vanaf Buitengoed Slavante. In de Hoeve zijn verschillende tentoonstellingen te zien. Vitrines met daarin fossielen, vuursteen en oude voorwerpen in de mergelgroeves zijn gevonden. Verschillende thema’s worden behandeld, die allemaal te maken hebben met de Sint Pietersberg. Ieder jaar veranderen die thema’s weer. Dit jaar is er het thema ‘Dino’s’, die gedeeltelijk hetzelfde is als de tentoonstelling China Dino die het Natuurhistorisch Museum een aantal jaar geleden heeft gehouden. Opvallend is de replica van de Mosasaurus die hier ophangt. Ik interviewde eigenaar Jo Morreau over de activiteiten van het museum. Over de replica verteld hij een bijzonder verhaal. De replica is gemaakt van hout en ongeveer 10 meter lang. Een aantal jaar geleden hebben gedetineerden uit de gevangenis van Limmel, Maastricht, de Mosasaurus gemaakt in het kader van een kunstproject. Toen de gevangenis wegging, heeft de gevangenis de replica geschonken aan het museum Oud Sint-Pieter. Sindsdien hangt hij vlak bij de ingang van het museum aan het plafond. Hij is daar altijd blijven hangen. De Mosasaurus is dan ook een vast onderdeel van al hun exposities.

Ook geeft het museum educatie aan schoolklassen, en kinderen. Ze hebben hiervoor een speciale ruimte waarin de kinderen mergel kunnen onderzoeken, en op zoek gaan naar fossielen. Jo Morreau geeft aan dat de meeste bezoeker van het museum toeristen zijn van

buiten de stad. Zij tonen altijd veel interesse in de Mosasaurus en zijn benieuwd naar zijn verhaal. In de regio zelf is er weinig belangstelling. De interesse voor de Mosasaurus is voornamelijk aanwezig bij een bepaalde hoger opgeleide groep in de bevolking. Bij de gewone bevolking leeft het niet echt (interview Jo Morreau, 16-08-2009).

Conclusie

Wanneer we kijken naar het verschillende bronnenmateriaal die ik heb gebruikt voor dit onderzoek kunnen we het volgende zeggen over de schoolboekjes:

Naast alle citaten over fossielen en over de Mosasaurus, zijn er ook ontzettend veel aardrijkskunde boekjes waar er niets over fossielen staat vermeld. Soms is dit toe te schrijven aan het doel van het boek. Veel boeken gaven aan in de inleiding specifiek in te gaan op de sociaal-economische kanten van aardrijkskunde, of op de invloed van de mens op de natuur. In zulke boekjes zou het onderwerp fossielen totaal niet passen. In andere boekjes had het wel gepast, maar wordt dit niet gedaan. Redenen hiervoor zouden kunnen zijn dat de auteur het onderwerp niet vond passen bij de leeftijdsgroep voor wie het boek bedoeld is. Ook de religieuze achtergrond speelt een rol. Wanneer een auteur schrijft voor een christelijk publiek zal het minder snel ingaan op onderwerpen als evolutie en het uitsterven van diersoorten. Opvallend was dat er wel een aantal boekjes waren die specifiek voor rooms katholieke scholen waren geschreven, waar er juist wel citaten over fossielen in stonden. Dit zou mijn verwachting dat auteurs met een christelijk publiek het onderwerp mijden, onderuit halen.

In de boekjes waar de fossielen wel worden vermeld, blijkt dat Zuid Limburg en de St. Pietersberg altijd daarmee in één adem worden genoemd. Niet in alle boekjes wordt de Mosasaurus genoemd, maar wel de fossielen van nog bestaande diersoorten. Wellicht om het onderwerp niet te gevoelig te maken. De boekjes waarin de Mosasaurus wel wordt genoemd, besteden hier dan ook meteen erg veel aandacht aan. Er wordt in sommige aangegeven dat het fossiel zich nu in Parijs bevindt, en dat er in Maastricht slechts een afgietsel is.

Wanneer we gaan kijken naar de verschillende uitgeverijen van de boekjes vallen een aantal dingen op: In de boekjes van Uitgeverij Noordhof uit Groningen staan de fossielen en de Mosasaurus vrijwel altijd wel vermeld. Ook in de boekjes uit eind negentiende eeuw. In de latere boekjes sinds 1969 van die uitgeverij, die dan Wolters-Noordhof heet, staat er niks. Uitgeverij Meulenhoff geeft geen enkele keer een vermelding van fossielen. In een onderwijzershandleiding waarschuwen zij de docenten ervoor zich niet bezig te houden met de theologische aspecten rondom het scheppingsverhaal. Uitgeverij Malmberg, een uitgeverij met een katholieke achtergrond heeft wel verschillende boekjes waarin fossielen genoemd staan. Ook worden de fossielen genoemd in de boekjes van uitgeverij Bosch en Keuning, met een protestantse achtergrond. De verschillende uitgeverijen hebben lijken ervoor te zorgen dat fossielen wel, of juist niet genoemd worden. De zuilen van de uitgeverijen lijken hier weinig invloed op te hebben.

Kijkende naar de verschillende vermeldingen van de Mosasaurus in de verschillende toeristische gidsjes over Zuid Limburg, kunnen we concluderen dat het fossiel een ware trekpleister is voor de omgeving. Behalve alleen een vermelding wordt er in veel teksten ook een uiteenzetting gegeven van de wetenschappelijke discussie die er is ontstaan na de vondst van de schedel, en de wetenschapshistorische waarde die het fossiel daarmee heeft. Naast deze wetenschapshistorische waarde is ook het volksverhaal iets wat men graag verteld. Het verhaal dat door Faujas de Saint Fond is opgeschreven is tot een volksverhaal geworden. Hierbij laat men nooit na de 600 flessen uitstekende Franse wijn te noemen, en hoe oneerlijk het is dat het fossiel niet meer in Maastricht te vinden is. In één adem noemt men hierna de replica, waarmee het Natuurhistorisch Museum zich dan tevreden moet stellen.

De Mosasaurus schedel heeft waarde op verschillende vlakken. Zoals we hebben gezien heeft het fossiel een grote wetenschapshistorische waarde, doordat het een rol speelde in de verandering in wereldbeeld. Ten tijde van de vondst was de gedachte dat dieren konden uitsterven niet denkbaar. Door het onderzoek van George Cuvier en Adriaan Gilles Camper begon men langzaam te wennen aan de extinctie gedachte. Zonder de Mosasaurus was dit niet gebeurd.

De culturele waarde van het fossiel is van een heel ander karakter. Zoals is gebleken uit verschillende citaten in schoolboekjes, toeristengidsjes en uit reacties in het gastenboek van de expositie van het Natuurhistorisch Museum, voelt de Maastrichtenaar zich bestolen en bedrogen door de Fransen, die het fossiel voor het luttele bedrag van 600 flessen wijn uit Maastricht hebben meegenomen. Het fossiel hoort bij deze stad, en eigenlijk zouden we het niet meer moeten teruggeven aan het museum in Parijs.

Maar juist hierin ligt de paradox. Zoals Anne Schulp, Fokeline Dingemans en Ludo Hellemans aangaven; was het fossiel niet naar Parijs gegaan, dan had het nooit de huidige status gehad. Pas in Parijs is de schedel uitgebreid onderzocht en is men erachter gekomen dat het om een uitgestorven diersoort ging. Was het fossiel in Maastricht gebleven in de privé collectie van Kanunnik Godding, hadden we wellicht nog steeds gedacht dat we de resten van een krokodil of walvis hadden gevonden.

Nog een aantal thema's binnen dit onderzoek zijn de moeite waard om nog verder diepgaand onderzoek naar te doen in de toekomst. Zo is de vondst van de Mosasaurus Bér ook een

verhaal op zich. Wellicht zou een toekomstig onderzoeker hier wat dieper op in kunnen gaan. Hoe is de aandacht voor dit fossiel? Hoe verklaar je verschillen met de andere Mosasaurus? De geschiedenis van de replica is ook een met veel onbeantwoorde vragen. Fokeline Dingemans is op dit moment bezig met het uitzoeken van de ontstaansgeschiedenis van het Natuurhistorisch Genootschap. Wellicht achter een tijd is er meer informatie bekend, en zou iemand dit deelonderwerp verder kunnen uitwerken.

Bijlage 1 – Schoolboekjes

Boekjes waarin de Mosasaurus specifiek wordt vermeld:

- 1945 Bredemeijer, A.H.F., Kruijt, J.P., Tosseram, B.G.L.M., (1945). *Kern Geografie voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs. Deel III: Nederland en de overzeese gebieden.* 3de druk, Amsterdam-Batavia Paramaribo: W. Versluys NV.
[eerste druk 1939; 22^e druk 1978]
- 1954 Allessie, M.A. (1954). *Nederland en overzeese gebiedsdelen.* 3de druk, 's Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.
- 1954 Reys, W.W. (1954). *Hoofdstukken uit de aardrijkskunde van Nederland.* 2^e druk Baarn: Bosch en Keuning NV.
- 1962 Van de Ven, J.A. (1962). *Zo is ons koninkrijk. Nederland met Nieuw-Guinea, de Nederlandse Antillen en Suriname. Nieuwe geografie voor de ULO. Tweede deel.* 21ste druk, 's Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.

Boekjes waarin fossielen worden genoemd:

- 1896 Aitton, D. (1896). *Aardrijkskunde van Nederland. Ten dienste van gymnasiaal, middelbaar en M.U.L. onderwijs, normaal- en kweekscholen, enz.* 3^{de}
- 1898 Aitton, D. (1898). *Beknopt leerboek der Aardrijkskunde.* 4de druk, Groningen: P. Noordhof
- 1950 Kornput, J. van de (1950). *De Kern; aardrijkskundig repetitieboekje.* 2^e druk.

Groningen: P. Noordhoff N.V.

- 1951 Kloosterman, J.C., Koekkoek, B., Van Mourik, J. (1951). *Zien, denken, doen en leren Nederland. Aardrijkskunde voor de lagere school.* 's Gravenhage, Djakarta: G.B. van Goor Zonen's Uitgeversmaatschappij NV.

Boekjes waarin niets wordt vermeld over de Mosasaurus of over fossielen:

- 1948 Bosma, K. (1948). *Aardrijkskunde in kaarten, lessen en taken. Deeltje 1; onze naaste omgeving.* Rotterdam, 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditman N.V.
- 1948 Bosma, K. (1948). *Aardrijkskunde in kaarten, lessen en taken. Deeltje 2; ons Nederland.* Rotterdam, 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditman N.V.
- 1954 De Haan, S. & Labooij, Th. (1954). *Ons wereldbeeld. Deel een, waar wij wonen. Volledige aardrijkskundemethode voor de katholieke lagere school.* Groningen, Djakarta: J.B. Wolters
- 1955 De Haan, S. & Labooij, Th. (1955). *Ons wereldbeeld. Deel twee, ons eigen land. Volledige aardrijkskundemethode voor de katholieke lagere school.* Groningen, Djakarta: J.B. Wolters
- 1955 Kornput, J. van de (1955). *Voorloper aardrijkskunde voor de eerste ULO-klas.* Groningen: N.V. erven P. Noordhoff's uitgeverszaak.
- 1960 Kaspers, J., Rol, C.J. (1960). *Venster op de wereld. Aardrijkskunde voor het lager onderwijs. Deel I: Nederland.* Groningen: J.B. Wolters
- 1969 Bolkestein, G.W., Eggink, H. (1969) *Geografie voor de brugklas. 2^e druk.* Groningen: Wolters-Noordhof.
- 1970 Wolhuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1970). *Functionele aardrijkskunde. Deel 2M voor de mavo: facetten der werelddelen. 3de druk.* Groningen: Wolters – Noordhoff.

- 1970 Wolthuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1970). *Functionele aardrijkskunde. Deel 1 voor de brugklas: facetten van Europa*. 4de druk. Groningen: Wolters – Noordhoff.
- 1971 Wolthuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1971). *Functionele aardrijkskunde. Deel 4M voor het eindexamen mavo*. 2de druk. Groningen: Wolters – Noordhoff.
- 1971 Bos, J., van Hoek, A.C., Hofker, J. onder redactie van Dragt, H., Hofland, W.A., Tamstra, R. (1971). *Lerarenboek bij de Geo Geordend, Deel III M*. Amsterdam: Meulenhof Educatie.
- 1971 Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel 1A voor de brugklas; inleiding tot de aardrijkskunde*. 6^e druk. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.
- 1971 Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel 1B voor de brugklas; regionale behandeling van Europa*. 4de druk. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.
- 1971 Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel II voor de vwo/havo; werelddelen*. 2^e druk. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.
- 1976 Bolkestein, G.W., Eggink, H. (1976) *Geografie voor de tweede klas*. Groningen: Wolters-Noordhof.
- Andel, van, A., Krocke, C.J., Wijdeveld, W.A. (...) *Eigen werk: visuele en activerende aardrijkskunde voor de lagere school*. Alphen aan de Rijn: N. Samson N.V.
- Hart, van der, B.S. & Winters, B.P. (...) *Op verkenning door Nederland. Onderwijzersboek*. 's-Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg

Bijlage 2 – Toeristengidsjes

Gidsjes waarin de Mosasaurus genoemd wordt:

- 1995 St.-Vincent, B., de (1995) *Onderaardse reis of beschrijving van het plateau van Sint-Pieter bij Maastricht en zijn uitgestrekte onderaardse gangen*. Maastricht: Brouner. 1ste druk: 1821
- 1906 Schols, V. (1906). *De Sint-Pietersberg (bij Maastricht) bevattende naast eene beknopte beschrijving talrijke foto's van de onderaardsche groeven alsook veelvuldige adressen van hotels, restauraties en handeldrijvenden, den bezoekers van Maastricht warm aanbevolen Sint-Pietersberg*. Maastricht: Schols
- 1912 Knippenberg, H. (1912). *De St. Pietersberg bij Maastricht*. Maastricht: Goffin
- 1937 Van Schaik, D.C. (1937). *De Sint-Pietersberg bij Maastricht*. Zwolle: Tjeenk Willink
- 1977 Grood, E. de, (1977). *Zuid-Limburg: monumenten en landschappen*. Amsterdam: Van Kampen.
- 1981 Kamphoven, J. (1981). *St. Pietersberg: een ondergronds monument*. Reeks: Maastrichts Silhouet; 5. Maastricht: Stichting Historische Reeks.
- 1986 Graaf, T. de (1986) *Met dubbel krijgt geschreven?: een visie op de toekomst van de Sint Pietersberg*. Maastricht: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg
- 1993 Kuipers, W.& Dohmen, J. (1993) *Zuid/Limburg. ANWB/VVV reisgids Nederland*. Den Haag: ANWB
- 1994 Breuls, T. (1994). *Mergelgrotten, het onbekende landschap van Limburg*. Margraten: Drukkerij Comar BV
- 2001 Hermans G.M.L. (2001). *Maastricht & South Limburg: eyewitness travel guide*. London: Dorling Kindersley.
- 2002 Boutz-Schrijvens, M. (2002). *Limburg & Limburg: de gids die hoogtepunten uit heden en verleden van beide limburgen belicht; bijdehand en niet van gister*. Maastricht: Provincie Limburg; Hasselt: Provincie Limburg

- 2007 Hendriksen, B. (2007) *Maastricht*. Reeks: *Marco Polo*. Houten: van Reemst
- 2008 Grinsven, A, van (2008). *Zuid Limburg e.o.; 200 plekken die je echt gezien moet hebben*. Arnhem: Terra

Gidsjes waarin de Mosasaurus niet genoemd wordt:

- 1900 (...) (ca. 1900) *Officieële stuivergids voor den St. Pietersberg*. Maastricht: Aux Quatre Frontieres.
- 1930 Van Schaik, D.C. (1930). *De Sint Pietersberg en zijn geheimen*. Den Haag: Leopold

Bijlage 3 – Faujas de Saint Fond's Mosasaurusgeschiedenis

Wanneer Faujas het heeft over Godin, bedoeld hij hiermee kanunnik Godding. Waarschijnlijk vond hij Godin wat Franser aandoen, of heeft hij de naam van Godding verkeerd verstaan.

“Het was in eene van de galerijen van den St. Pietersberg bij Maastricht, omtrent op den afstand van vijf honderd schreden vand en grooten ingang, (...), dat werklieden, die , in het jaar 1770, bezig waren er steenen uit de haalen, op zes voeten hoogte in de groeve, het overschot ontdekten van den kop van een groot dier, binnen in den steenklomp zittende, dat hun zeer merkwaerdig voorkwam.

Zij scheidden uit met werken om den geneesheer Hoffmann, die zedert langen tijd eene verzameling maakte van alle de gegraaven voorwerpen van den berg, van deeze ontdekking kennis te geven: men droeg zorg om hem te waarschuwen zoo dikwijls men voorwerpen van nief aanbelang vond; want deeze natuurkundige, met recht naijverige om de best bewaarde voorwerpen te bezitten, beloonde de werklieden, die hem daardoor in staat stelden om zelf die stukken los te maaken, zeer edelmoedig.

Dat voorwerp, het aanmerkelijsk dat men tot heden gevonden had, gaf den goeden Hoffmann zeer veel genoegen. Alle mogelijke voorzorgen wierden genoomen om er deezen kop ongeschonden uit te krijgen, en , alzoo de steen zeer zagt is, gelukte dit niet dan door zeer veel zorgvuldigheid te gebruiken en door het blok steen van zeer verre te omringen, om eenen steenklomp te krijgen, die sterk genoeg ware door zijne grootte en dikte. Niets evenaarde de groote blijdschap en het genoegen, dat deze Natuurkundige gevoelde, toen hij verscheidene dagen lang, met eigen handen, arbeidde om dit bok los te maaken, het te verminderen, het eene geregelde gedaante te geeven en het met veel zorgvuldigheid en arbeid buiten de steengroeven te brengen, om het als triomph naar zijn huis te voeren. Maar deeze fraaie verovering in de Natuurlijke Historie, die hem zoo veel blijdschap gebaard had, moest weldra een voorwerp van veel verdriet voor hem worden.

Een der kanunnikken van de stad was eigenaar van de oppervlakte van den grond, onder welken de steen-groeve lag, waarin de krokodil ontdekt was. Die geestelijke, schoon weinig smaak in de natuurlijke historie hebbende, bedagt, op grond van eene leen-wet, het recht van eigendom te beweeren op een voorwerp, dat hem voorzeeker met geen het recht toekwam, en dat niet kon vergeleken worden met een 'schat', noch met eene goud- of zilvermijn, welken dat schoon stuk verkreeg, zettende het waerde bij, en dat woord verleidde den kanunnik. Hoffmann verdedigde zijn recht moedig: de zaak wierd ernstig; het kapittel kwam tuschen

beide; deszelfs krediet kreeg de overhand, en de arme Hoffmann verloor zijnen krokodil en betaalde de kosten. Men kan begrijpen hoe groot zijne droefheid ware en welk een tegenzin hij kreeg, in diergelijke naspeuringen, die voorheen zijn genoeg uitmaakten. Men was hem de fraaie gegraven voorwerpen van den St. Pieters Berg verschuldigd, die de kabinetten van Holland en Duitschland versierden, en in dat opzigt heeft de Natuurlijke Historie hem groote verplichting.

De kanunnik Godin, de rechteren aan hunne wroeging overlaatende om hun verkeerd vonnis, werd gelukkig en vreedzaam bezitter van dit stuk, eenig in zijne soort. Hij plaatste het als eene reliquie in eene groote glaazen kas en zettede het in een klein lusthuis, dat hij aan den voet van den St. Pietersberg bezat. De nieuwsgierige en vreemdelingen wierden toegelaaten om het te zien; doch alzoo de Kanunnik, zijne procedeer-geest daar gelaaten, een zeer goede likkebroer was, was de krokodil meer dan eens getuige van de glaasjens, die er ter zijner eere gedronken wierden, als men hem kwam bezichtigen; in dat stuk was de kanunnik mild, en schonk zijnen besten Rijnschen wijn in volle ruimte.

De gerechtigheid, schoon traag, kooft eindelijk met den tijd; het was den krokodil beschoren nog eens van plaats te veranderen en weldra ook van meester. De troepen van de Fransche Republiek in het jaar 1795 de Oostenrijkers terug gedreven en het beleg voor Maastricht geslaagen hebbende, werd het fort van St. Pieter gebombardeerd. Het lusthuis van den Kanunnik stond nabij het fort, en de Generaal, onderrigt zijnde dat de kop van den krokodil er in was, gaf den kanonniers terstond bevel dit huis te spaaren. Maar de Kanunnik, niet minder voorzigtig, en het ontzag van de republikeinen voor zijn huis niet vermoedende, deed zijnen krokodil in den nacht verhuizen, en in de stad op eene veilige plaats brengen. Alles gong wel tot dat de stad, zig niet meer kunnende verdedigen, gedwongen was te capituleeren. Maar zoo dat de Franschen bezit van de stad namen, werd er door den Volksvertegenwoordiger Freicine aan degeenen, die de schuilplaats van den krokodil ontdekken zouden, eene belooning van zeshonderd flesschen uitmuntende wijn toegezegd, mits het stuk voor alle beschadiging beveiligd wierde en in goeden staat aankwame.

Deeze belofte had de gewenschte uitwerking. Des anderen daags bragten twaalf granadiers den krokodil in het huis van den Volks-vertegenwoordiger, en niet alleen wierd de beloning Parijs gezonden te worden, aldaar door geleerden zoude gewaardeerd worden, en dat de waarde aan den eigenaar zoude betaald worden. Het was jegens den armen Hoffmann dat te wenschen ware dat men die daad van edelmoedigheid of liever rechtvaardigheid hadde

kunnen uitoefenen; maar die geleerde was reeds overleden, en zijne erfgenaamen waren niet meer te Maastricht woonachtig.

Dit nauwkeurige verhaal moet niet beschouwd worden als niet te pas koomende bij de natuurlijke historie; want de krokodil van Maastricht thans in het Museum in Parijs zijnde, verdienden de omstandigheden, die hem daar gebragt hebben, wel gekend te worden, vooral als men in aanmerking neemt dat deeze verovering, de vrugt van de dapperheid der Fransche troepen, bewijst dat die uitmuntende soldaaten altoos de gedenkstukken en alle voorwerpen, die op de weetenschap betrekking hebben, hebben weten te waerdeeren en te ontzien, en zij hebben zedert duizendmaalen bewezen dat dezelfde achting voor fraaie konsten hen altijd bezielt heeft, eene altoos gedenktwaardige omstandigheid in eenen zoo vreeslijken oorlog.”
(Faujas de Saint Fond, 1802, pp. 79-84)

Bijlage 4 – De interviews

Interview met Anne Schulp

Natuurhistorisch Museum, 7 juli 2009

Wat doet het museum precies? Wat is de missie/visie van het museum, en is dit veranderd gedurende de jaren?

Het museum vertelt het verhaal over Limburg van vroeger en nu. Het gaat hierbij in op de natuur in de regio. De natuur van vroeger laten ze zien door de zaal rondom de replica van de Mosasaurus. Hier wordt van alles verteld over de verschillende gesteentelagen en over dat Limburg vroeger een zee was. De natuur zoals hij nu is laten ze weer op andere afdelingen zien. Daar zijn verschillende opgezette dieren te zien, met informatie over hun leefwijze en leefgebied.

Op welke manier heeft het museum aandacht besteed aan de Mosasaurus?

Er is altijd wel aandacht aan de Mosasaurus besteed. De replica is altijd een pronkstuk van het museum geweest. Het is ook het eerste waar je naar toe wordt geleid als je het museum binnenkomt. Nu is er meer aandacht voor omdat het nu het Darwinjaar is. Dit biedt voor het museum een aanleiding om er een speciale expositie over te maken en was het een reden om de originele schedel een aantal maanden terug te krijgen. Wel is de Mosasaurus maar één van de thema's waar het museum aandacht aan besteedt, ook hebben ze veel andere onderwerpen over de natuur in Limburg, waar exposities over zijn, en zijn geweest.

Wanneer is de replica gekomen, en met welk doel?

Wanneer de replica is gekomen weet Anne Schulp niet. Wel weet hij dat de replica is gemaakt om mensen een compleet beeld te geven van hoe zo'n Mosasaurus er nou uitziet. Zo'n beeld zegt veel meer dan een verzameling botjes in vitrine. Mensen vinden het fijn om te kunnen zien hoe groot de Mosasaurus is.

Geeft het museum educatie? Ook over de Mosasaurus?

Ja, het museum heeft regelmatig schoolklassen over de vloer, die dan in het Museum een bepaald thema gaan bekijken. Vaak zijn dit de bijen, die in de tuin staan. Het is mogelijk dat de kinderen een practicum doen waarbij de mergel onder de microscoop kunnen bekijken, en dan zelf op zoek mogen naar fossielen die hier in zitten. Vaak krijgen ze ook een video te zien met daarin kort de geschiedenis van Zuid Limburg. Hier worden de fossielen en de Mosasaurus ook genoemd. Verschillende puzzels en speurtochten kunnen de kinderen begeleiden door het museum heen, en zo leren ze dingen over de Mosasaurus. Niet bij alle klassen is dit het geval. De school geeft zelf aan naar welk onderwerp ze de aandacht naar uit laten gaan.

Hoe hebben jullie de schedel uit Parijs terug gekregen?

Door het vriendelijk te vragen. Er is bruikleen aangevraagd, zoals dat heel gebruikelijk is tussen musea. In het verleden is er vaak op een agressieve manier geprobeerd de schedel terug te krijgen. Er werd gesuggereerd dat het museum in Parijs helemaal geen recht had op het fossiel, dat het diefstal was, een oorlogsbuit, en het daarom moesten terug geven. Dat deed het museum in Parijs dan niet. Maar wanneer er op een vriendelijke manier met het museum in Parijs gepraat wordt en er duidelijke afspraken worden gemaakt, is het wel mogelijk de schedel terug te krijgen. Wat veel mensen niet weten is dat het fossiel pas in Parijs zijn betekenis heeft gekregen. Wat zou er in Maastricht mee gebeurd zijn? Daar lag het in een privé collectie en werd er geen onderzoek naar gedaan. Pas in Parijs werd het een publiek toegankelijk object, en pas in Parijs is men er achter gekomen met wat voor dier men te maken had.

Hoe is er gereageerd door de Maastrichtenaren op de terugkeer van de schedel?

Er is goed gereageerd. Er was erg veel aandacht voor de expositie, wel 11000 bezoekers in 3 maanden tijd. Normaal gesproken bezoeken ongeveer 30000 mensen het museum op jaarbasis. Er is een gastenboek geweest waar mensen stukjes in konden schrijven. Hierin zijn veel reacties te vinden.

Is er in het algemeen veel aandacht geweest voor het fossiel? Is dit op bepaalde tijden meer of minder geweest?

Altijd veel aandacht geweest. De Mosasaurus is van definiërende betekenis geweest, en keert daarom terug in elk paleontologie boek.

Interview met Fokeline Dingemans

18-08-2009, Thuis bij mevr. Dingemans

In welke periode was u directrice van het museum?

Ik was directrice vanaf 2005 tot juni 2009. Het regelen van de originele Mosasaurusschedel was het laatste wat ik heb gedaan voor het museum en voor de stad voordat ik met pensioen ging.

Hoe heeft u de Mosasaurus terug gekregen? Hoe ging dat in zijn werk?

Het was erg moeilijk om de schedel terug te krijgen. We wilden graag een bruikleen overeenkomst opstellen, voor een paar maanden. Maar zulk een bruikleen was nog nooit eerder gedaan. Het was een unieke gebeurtenis, voor het eerst zou het Parijse museum iets uitlenen aan een ander museum. Frans nationaal erfgoed wordt niet zomaar afgegeven. Doordat we geen referentiekader hadden, geen voorbeeld van hoe het eerder gedaan was, wisten beide partijen niet goed hoe ze het aan moesten pakken. Hoe men een dergelijk bruikleen contract opstelt wisten we ook niet. Van de kant van de Fransen was er ook veel achterdocht naar ons toe. Op de dag dat we het fossiel konden meenemen stond er een groot bericht in de krant over een soortgelijke bruikleen met mensen uit China, die hun stukken daarna niet meer wilden terug geven, en er ook weigerde voor te betalen. Hier schrokken we behoorlijk van. Gelukkig is de overeenkomst nog door gegaan, omdat de directeur van het Parijse museum genoeg vertrouwen in ons had. Wel moesten we duidelijk aangeven wanneer het fossiel zou terugkomen.

Om het fossiel naar Nederland te krijgen was ook een verhaal op zich. Al meer dan honderd jaar was de schedel niet van zijn plaats of gekomen. Middels röntgenapparatuur moest men vaststellen of het nog heel was, en bewogen mocht worden. Gelukkig is dit allemaal goed gegaan. De schedel is ook ongeschonden teruggegaan naar Parijs.

Er was al eerder geprobeerd de schedel terug te krijgen met hulp van Maxime Verhagen. Middels een hoop lobbyen hadden we door kunnen dringen tot het kabinet in Frankrijk, en hadden daar ons verzoek ingediend om de schedel tijdelijk te lenen. Maar voordat men daar een uitspraak over had gedaan, was het kabinet gevallen. We zouden dus weer helemaal opnieuw moeten beginnen met ons verzoek. Toen hebben we het plan een paar jaar laten liggen. In 2007 heb ik het werk weer opgepakt, en ben opnieuw gaan lobbyen. Weer heb ik hulp gehad van Maxime Verhagen, maar ook van de directeur van Naturalis, het Natuurhistorisch Museum in Leiden, en heb ik hulp gehad van Camille Oostwegel, honorair consul van Frankrijk. Pas nadat zij zich ermee gingen bemoeien kwam het proces goed van de grond. Wat ook hielp was dat het museum in Parijs een nieuwe directeur kreeg, die veel welwillender stond tegenover de bruikleen dan de vorige directeur.

Hoe is volgens u de aandacht voor de Mosasaurus? Is deze veranderd gedurende de tijd?

De Mosasaurus is steeds teruggekomen in de aandacht. Eigenlijk is het heel bijzonder dat er nog steeds zoveel gepraat wordt over een fossiel dat zo lang geleden is gevonden en al heel lang niet meer in Maastricht is. Maar het is waarschijnlijk juist het feit dat de Fransen hem hebben meegenomen dat ervoor zorgt dat de Maastrichtenaren zo veel om de Mosasaurus geven. Men wil het fossiel terug. De Mosasaurus uit 1770 is niet de eerste die is gevonden. Een aantal jaar eerder was ook al een schedel gevonden, maar die verdween meteen in een privé-collectie in Haarlem. De Mosasaurus uit 1770 werd echter vanaf het begin tentoongesteld door Godding, en als een curiosa gezien. Vanaf het begin maakte hij een onuitwisbare indruk. Het verhaal rondom de Mosasaurus roof, geruild voor 600 flessen wijn, spreekt ook zeer tot de verbeelding. Daarnaast heeft het fossiel een grote wetenschappelijke waarde, wat hem beroemd heeft gemaakt. Ik vermoed dat veel mensen de roof van de Mosasaurus een schande voor de stad vinden, en hem daarom terugwillen. Nu hij eenmaal terug is geweest denk ik dat de belangstelling voor de schedel zal verminderen.

Hoe zit het met Bér, de andere Mosasaurus schedel uit het museum? Is daar net zo veel aandacht voor?

Bér is pas 11 jaar geleden gevonden, dus daar is heel veel aandacht voor. Veel mensen komen speciaal naar het museum om hem te zien. De schedel is groter, en beter intact dan de Mosasaurus uit 1770. Het verhaal van de vondst van Bér is ook bijzonder. Hij is gevonden

door een amateur verzamelaar, en geschonken aan het museum. Veel mensen denken wel dat Bér en de Mosasaurus uit 1770 dezelfde zijn.

Hoe komt het museum aan hun replica? Sinds wanneer staat hij er?

Hoe de geschiedenis van de replica eruit ziet, weet ik niet. Niemand weet wie de replica precies gemaakt is, en hoe hij in het museum terecht is gekomen. Vermoedelijk is hij in het bezit geweest van een van de oprichters van het museum. We weten wel dat er onder toezicht van Cuvier een hele serie replica's is gemaakt, waarvan er exemplaren zich in Leiden en in Londen bevinden. De replica uit Maastricht hoort hier waarschijnlijk ook bij. Het is sowieso interessant om te bedenken hoe het Natuurhistorisch Genootschap is ontstaan. Dit genootschap bestond uit mensen van allerlei verschillende beroepsgroepen, die allemaal een interesse hadden voor natuurlijke historie. Men denkt dat de vrijmetselarij er ook iets mee te maken heeft. Dit is iets waar ik nu zelf onderzoek naar ben aan het doen, dus ik weet nog niet hoe het precies zit.

Interview Ludo Hellemans

Hof van Tilly, 7 juli 2009

Kunt u iets vertellen over de expositie?

De expositie houdt zich bezig met de relatie tussen Darwin en Maastricht. Darwin heeft gecorrespondeerd met De Bosquet, een paleontoloog uit Maastricht. Hij onderzocht fossielen uit de Sint Pietersberg. Darwin deed onder andere onderzoek naar zeepokken. De Bosquet had hier fossielen van gevonden. Deze vondsten bevestigden het onderzoek van Darwin, en Darwin verwijst ook naar De Bosquet in zijn boek. Later ontdekt De Bosquet dat hij een fout heeft gemaakt. De fossiele zeepokken die hij heeft gevonden, blijken helemaal geen fossielen te zijn, maar nog relatief recent. Hij heeft hier waarschijnlijk Darwin niet over ingelicht, want deze heeft het niet veranderd in zijn boek. Hoe dit precies is gegaan weten we niet. De expositie vertelt dit verhaal, en laat de briefwisselingen tussen Darwin en De Bosquet zien. Daarnaast gaat het in op de Maastrichtse onderzoeker Dubois, die de eerste beenderen van de prehistorische mens vond, de zogenaamde Javamens. Hiermee verifieert hij de evolutietheorie van Darwin. Hierna ging de wetenschap zich meer bezig houden met paleoantropologie. Hieromheen ontwikkelt zich een populaire cultuur, waarin mensen zich een beeld gaan

vormen van de prehistorische mens, en van de aapmens. Films als King Kong, en Tarzan spreken tot de verbeelding. Hier zijn filmposters van te zien op de expositie. Hoeveel bezoekers er zijn geweest is moeilijk te tellen omdat het een open opstelling is. Iedereen kan er zo langs lopen en gaan kijken. Er wordt niks bij gehouden. Wel hebben de mensen van de receptie verteld dat er veel mensen vragen kwamen stellen over de expositie, dus we kunnen concluderen dat er wel aandacht voor is.

Besteedt de universiteit aandacht aan de Mosasaurus/ aan fossielen in het algemeen?

Nee, niet zozeer aan de Mosasaurus of aan fossielen. In het kader van het Darwinjaar heeft de universiteit heel weinig gedaan. Er waren plannen om een congres te organiseren samen met de universiteit van Gent, gericht op een breed publiek. Maar de universiteit Maastricht besloot om hier geen geld aan te willen uitgeven. Studium Generale heeft een lezingenserie georganiseerd rondom het thema Darwin. Een film “Quest for fire” is getoond in de Lumiere bioscoop.

Hoe is de culturele betekenis van de Mosasaurus volgens u?

De Mosasaurus heeft voornamelijk een wetenschapshistorische waarde. In de tijd van de vondst werd er een wetenschappelijk beleid gevoerd: alles wat van waarde was moest worden gecentraliseerd in Parijs. Zo ook de Mosasaurus. Als dit niet was gebeurd, was er grote kans geweest dat het fossiel verloren was gegaan in een privé collectie. Het fossiel was ook een wegbereider voor de evolutietheorie. Darwin heeft het fossiel zelf nooit gezien. Op cultureel gebied werkt het fossiel als katalysator om een gevoel van trots te creëren voor de eigen stad. Het is een stukje Maastrichtse identiteit.

Interview met Jo Morreau

Maastricht, Hoeve Lichtenberg, 16-08-2009

Kunt u iets vertellen over het museum?

Het museum is gevestigd in de Hoeve Lichtenberg, boven op de Sint Pietersberg. Het museum is alleen toegankelijk via een wandelroute vanaf Buitengoed Slavante. In de Hoeve zijn verschillende tentoonstellingen te zien. Vitruines met daarin fossielen, vuursteen en oude

voorwerpen die in de mergelgroeves zijn gevonden. Verschillende thema's worden behandeld, die allemaal te maken hebben met de Sint Pietersberg. Ieder jaar veranderen die thema's weer. Dit jaar is er het thema 'Dino's', die gedeeltelijk hetzelfde is als de tentoonstelling China Dino die het Natuurhistorisch Museum een aantal jaar geleden heeft gehouden. Opvallend is de replica van de Mosasaurus die hier ophangt.

Hoe komt de replica van de Mosasaurus in het museum?

De replica is gemaakt van hout en ongeveer 10 meter lang. Hij is een aantal jaar geleden gemaakt door gedetineerden uit de gevangenis in Limmel, Maastricht. Dit in het kader van een kunstproject waar zij zich mee bezighielden. Een aantal gedetineerden zijn na hun ontslag uit de gevangenis nog teruggekomen om het project af te maken. Toen de gevangenis wegging, hebben zij het geschonken aan het museum. Sindsdien hangt hij vlak bij de ingang van het museum aan het plafond. Hij is daar altijd blijven hangen. De Mosasaurus is dan ook een vast onderdeel van al hun exposities. Rondom de replica staan verschillende teksten rondom de vondst van het fossiel. Deze teksten zijn grotendeels identiek aan de expositieteksten die het Natuurhistorisch Museum ook heeft gebruikt voor hun meest recente expositie (Darwin, Cuvier et le grand animal de Maestricht).

Heeft het museum een educatieve functie?

Ja het museum heeft een speciale workshop ruimte waar kinderen met een microscoop in de mergel naar fossielen kunnen zoeken. In deze informatie is allerlei informatie te vinden over fossielen en over de natuurlijke historie van de Sint Pietersberg, speciaal gericht op kinderen. Ieder jaar zijn er een stuk of twee basisscholen die een projectdag hebben in het museum.

Hoe is de aandacht voor de Mosasaurus?

Het zijn voornamelijk hoger opgeleiden die zich druk maken over de Mosasaurus. Ook toen de schedel voor een aantal maanden terug was in Maastricht, was dit toch een bepaald soort publiek dat zich hier voor interesseerde. Voor de gewone burger leeft het niet. Wanneer men het in Sint Pieter over de Mosasaurus heeft, bedoelen ze hier meestal de carnavalsvereniging 'de Mosasaurussen' mee. Bezoekers van het museum zijn wel altijd erg nieuwsgierig naar het verhaal van het fossiel. De meeste bezoekers zijn wandelaars, toeristen die zelf niet uit Limburg komen. De mensen uit de omgeving hebben toch minder interesse dan men zou denken.

Literatuur

Aitton, D. (1896). *Aardrijkskunde van Nederland. Ten dienste van gymnasiaal, middelbaar en M.U.L. onderwijs, normaal- en kweekscholen, enz.* 3de druk, Groningen: P. Noordhof

Aitton, D. (1898). *Beknopt leerboek der Aardrijkskunde.* 4de druk, Groningen: P. Noordhof

Allessie, M.A. (1954). *Nederland en overzeese gebiedsdelen.* 3de druk, 's Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.

Andel, van, A., Krocke, C.J., Wijdeveld, W.A. (...) *Eigen werk: visuele en activerende aardrijkskunde voor de lagere school.* Alphen aan de Rijn: N. Samson N.V.

Bolkestein, G.W., Eggink, H. (1969) *Geografie voor de brugklas.* 2^e druk. Groningen: Wolters-Noordhof.

Bos, J., van Hoek, A.C., Hofker, J. onder redactie van Dragt, H., Hofland, W.A., Tamstra, R. (1971). *Lerarenboek bij de Geo Geordend, Deel III M.* Amsterdam: Meulenhof Educatie.

Bosma, K. (1948). *Aardrijkskunde in kaarten, lessen en taken. Deeltje 1; onze naaste omgeving.* Rotterdam, 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditman N.V.

Bosma, K. (1948). *Aardrijkskunde in kaarten, lessen en taken. Deeltje 2; ons Nederland.* Rotterdam, 's-Gravenhage: Nijgh & Van Ditman N.V.

Boutz-Schrijvens, M. (2002). *Limburg & Limburg: de gids die hoogtepunten uit heden en verleden van beide limburgen belicht; bijdehand en niet van gister.* Maastricht: Provincie Limburg; Hasselt: Provincie Limburg

Bredemeijer, A.H.F., Kruijt, J.P., Tosseram, B.G.L.M., (1945). *Kern Geografie voor gymnasiaal en middelbaar onderwijs. Deel III: Nederland en de overzeese gebieden.* 3de druk, Amsterdam-Batavia Paramaribo: W. Versluys NV.

[eerste druk 1939; 22^e druk 1978]

Breuls, T. (1994). *Mergelgrotten, het onbekende landschap van Limburg.* Margraten: Drukkerij Comar BV

Camper, A.G. (1801). Over den oorsprong der uitgedolven beenderen van den St. Pietersberg, by Maestricht; briefswijze medegedeeld aan M. van Marum. In: *Natuurkundige Verhandeling Bataafse Mij. over Wetenschap*. Haarlem, vol 1, 2de stuk, 169-198

Camper, P. (1786). Conjectures relative to the petrifications found in St. Peter's Mountain, near Maestricht. In: *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*, vol LXXVI, part II, 443-456

Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel IA voor de brugklas; inleiding tot de aardrijkskunde. 6^e druk*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.

Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel IB voor de brugklas; regionale behandeling van Europa. 4de druk*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.

Dragt, H. & Hofland, W.A. (1971). *De Geo geordend. Deel II voor de vwo/havo; werelddelen. 2^e druk*. Amsterdam: Meulenhoff Educatief.

Duijkaerts, S. (2009). Dingemans' laatste cadeautje aan Maastricht. Uit: *Maaspost*, 28 januari 2009.

Evers, I.M.H. & Ubachs, P.J.H. (2003) *Maastrichtse mythen*. Maastricht: Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap.

Faujas de Saint Fond, B. (1802). *Natuurlijke historie van den St. Pietersberg bij Maastricht*. Uit het Frans vertaald door J.D. Pasteur. Amsterdam: Allart.

Graaf, T. de (1986) *Met dubbel krijgt geschreven?: een visie op de toekomst van de Sint Pietersberg*. Maastricht: Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

Grood, de, E. (1995). *Vivat Mosasaurus*; over het plan om der Mosasaurus op een nieuwe en verrassende wijze in de hal van het Natuurhistorisch Museum Maastricht te presenteren. In: *Natuurhistorisch Maandblad*, 2 (1995), 23-26

Grood, E. de, (1977). *Zuid-Limburg: monumenten en landschappen*. Amsterdam: Van Kampen.

Grinsven, A, van (2008). *Zuid Limburg e.o.; 200 plekken die je echt gezien moet hebben*. Arnhem: Terra

Gymnasium (1939). *Gedenkboek van het Stedelijk Gymnasium te Maastricht 1864-1939*. Maastricht: Van Aelst

Haan, S. de & Labooij, Th. (1954). *Ons wereldbeeld. Deel een, waar wij wonen. Volledige aardrijkskundemethode voor de katholieke lagere school*. Groningen, Djakarta: J.B. Wolters

Haan, S. de & Labooij, Th. (1955). *Ons wereldbeeld. Deel twee, ons eigen land. Volledige aardrijkskundemethode voor de katholieke lagere school*. Groningen, Djakarta: J.B. Wolters

Hart, van der, B.S. & Winters, B.P. (...) *Op verkenning door Nederland. Onderwijzersboek*. 's-Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg

Hendriksen, B. (2007) *Maastricht*. Reeks: *Marco Polo*. Houten: van Reemst

Hermans G.M.L. (2001). *Maastricht & South Limburg: eyewitness travel guides*. London: Dorling Kindersley.

Kamphoven, J. (1981). *St. Pietersberg: een ondergronds monument*. Reeks: Maastrichts Silhouet; 5. Maastricht: Stichting Historische Reeks.

Kaspers, J., Rol, C.J. (1960). *Venster op de wereld. Aardrijkskunde voor het lager onderwijs. Deel I: Nederland*. Groningen: J.B. Wolters

Kloosterman, J.C., Koekkoek, B., Van Mourik, J. (1951). *Zien, denken, doen en leren Nederland. Aardrijkskunde voor de lagere school*. 's Gravenhage, Djakarta: G.B. van Goor Zonen's Uitgeversmaatschappij NV.

Knippenberg, H. (1912). *De St. Pietersberg bij Maastricht*. Maastricht: Goffin

Kornput, J. van de (1950). *De Kern; aardrijkskundig repetitieboekje. 2^e druk*. Groningen: P. Noordhoff N.V.

Kornput, J. van de (1955). *Voorloper aardrijkskunde voor de eerste ULO-klas*. Groningen: N.V. erven P. Noordhoff's uitgeverszaak.

Kuipers, W.& Dohmen, J. (1993) *Zuid/Limburg. ANWB/VVV reisgids Nederland*. Den Haag: ANWB

Kuypers, M.M. & Dortangs, R.W. (1998). *Mosasauriërs*. Uit: Grondboor en Hamer, jaargang 52, nr. 4/5

Lever, A.J. (1990) *Mosasaurus, van bot tot beeld*. Natuurhistorisch Museum Maastricht

Meijer, A.W.F. (1990) *Mosasauriërs*. Natuurhistorisch Museum Maastricht

Mulder, E.W.A. (2003). On latest Cretaceous tetrapods from the Maastrichtian type area. In: *Publicaties van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg*, reeks 44, afl 1. Maastricht: Stichting Natuurpublicaties Limburg

Parkinson, J. (1922). *An introduction to the study of fossil remains: especially of those found in the British strata: intended to aid the student in his inquiries respecting the nature of fossils and their connection with the formation of the earth*. London

Reys, W.W. (1954). *Hoofdstukken uit de aardrijkskunde van Nederland*. 2^e druk Baarn: Bosch en Keuning NV.

Rompen, P. (1995). *Mosasaurus Hoffmanni: lotgevallen van een type-exemplaar*. Faculteit Cultuurwetenschappen, Universiteit Maastricht

Rudwick, M.J.S. (1985). *The meaning of fossils; Episodes in the History of Palaeontology*, second edition. Chicago/London: The University of Chicago Press.

Ubach, P. J.H. (1969) De Maastrichtse Mosasaurus bleef in Parijs, nieuwe archiefvondsten over de Mosasaurusroof. In: *Natuurhistorisch Maandblad* 58, pp. 53-57

Ubachs, P.J.H. & Evers, I. (2005). *Historische Encyclopedie Maastricht*. Zutphen: Walburg Pers

Schaik, D.C. van (1930). *De Sint Pietersberg en zijn geheimen*. Den Haag: Leopold

Schaik, D.C. van (1937). *De Sint-Pietersberg bij Maastricht*. Zwolle: Tjeenk Willink

Saint-Vincent, B., de (1995) *Onderaardse reis of beschrijving van het plateau van Sint-Pieter bij Maastricht en zijn uitgestrekte onderaardse gangen*. Maastricht: Brouner

Schols, V. (1906). *De Sint-Pietersberg (bij Maastricht) bevattende naast eene beknopte beschrijving talrijke foto's van de onderaardsche groeven alsook veelvuldige adressen van hotels, restauraties en handeldrijvenden, den bezoekers van Maastricht warm aanbevolen Sint-Pietersberg*. Maastricht: Schols

Schulp, A. (2008) *De Nederlandse Dino*. Natuurhistorisch Museum Maastricht.

Theunissen, B. (1980). *De briefwisseling tussen A.G. Camper en G. Cuvier*. In: Tsch. Gesh. Gnk, Natuurw. Wisk. Techn., 3(1980)4.

Theunissen, B. (1980). De briefwisseling tussen A.G. Camper en G. Cuvier. In: *Tijdschrift voor Geschiedenis Geneeskunde, Natuurwetenschap, Wiskunde en Techniek*. 3(1980)4 pp 155-177

Theunissen, B. (1983). Theorie en praktijk van Cuviers recherches sur les ossemens fossiles. In: *Tijdschrift voor Geschiedenis Geneeskunde, Natuurwetenschap, Wiskunde en Techniek*. 6(1983)1 pp 1-17

Theunissen, B. (1984). A.G. Camper, Cuvier en het Mosasaurusvraagstuk; een case-study van Cuviers paleontologie. In: *Tijdschrift voor Geschiedenis Geneeskunde, Natuurwetenschap, Wiskunde en Techniek*. 7(1984)2 pp 65-78

Toulmin, S. & Goodfield, J. (1967). *The discovery of time*. Great Britain: Pelican Books

Van de Ven, J.A. (1962). *Zo is ons koninkrijk. Nederland met Nieuw-Guinea, de Nederlandse Antillen en Suriname. Nieuwe geografie voor de ULO. Tweede deel*. 21ste druk, 's Hertogenbosch: L.C.G. Malmberg.

Wolthuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1970). *Functionele aardrijkskunde. Deel 2M voor de mavo: facetten der werelddelen*. 3de druk. Groningen: Wolters – Noordhoff.

Wolthuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1970). *Functionele aardrijkskunde. Deel 1 voor de brugklas: facetten van Europa*. 4de druk. Groningen: Wolters – Noordhoff.

Wolthuis, E., Bos, A.G., Dekker, J.B.R., Stellingwerf, A. (1971). *Functionele aardrijkskunde. Deel 4M voor het eindexamen mavo*. 2de druk. Groningen: Wolters – Noordhoff.

(...) (ca. 1900) *Officieële stuivergids voor den St. Pietersberg*. Maastricht: Aux Quatre Frontieres.

Interview met Anne Schulp, 4 juli 2009

Interview met Ludo Hellemans, 4 juli 2009

Interview met Jo Morreau, 16 augustus 2009

Interview met Fokeline Dingemans, 18 augustus 2009

Gastenboek van de expositie *Darwin, Cuvier, et le Grand Animal de Maestricht*. 2009

Mailcontact met John Jagt, 24 augustus 2009

Website Natuurhistorisch Museum: www.nhmmaastricht.nl

Website www.protestant.nl